

Trend- och omvärldsanalys 2018

Planeringsförutsättningar för 2019

HELSINGBORG

Förord

Det är sällan en rak linje från nuläge till en vision. Det är snarare massor av linjer, hinder och strömningar som löper parallellt, korsar varandra, smälter ihop eller krockar för att sedan ta nya vägar framåt. För framåt ska vi. Mot Helsingborg 2035.

Varje dag pågår diskussioner i vår organisation om vad som är nästa steg, om vad vi borde göra och vad vi borde sluta med. Med trend- och omvärldsanalysen fångar vi upp och beskriver några av dessa tankar, och ger dem samtidigt bränsle i form av fakta, analyser och frågeställningar. På så sätt fortsätter samtalet och vi får ett viktigt underlag för verksamhetsplanering i alla organisationens delar.

Årets trend- och omvärldsanalys har en ny webbsida och en ny struktur. Nytt är också ett större fokus på de verksamhetsnära framtidsspaningarna – vi vill göra det enklare för dig att hitta dina egna lösningar på framtidens utmaningar.

För varje år som går måste vi planera vår verksamhet med ännu större krav på effektivitet och smarta lösningar. I det finns det några nycklar som jag ser som extra viktiga. De har jag sammanfattat i tre medskick som du gärna kan ha i åtanke när du fortsätter läsa.

Palle Lundberg, stadsdirektör

3 medskick

I medskicken summerar stadsdirektören de viktigaste iakttagelserna utifrån trend- och omvärldsanalysen. Syftet med medskicken är att ta oss vidare från insikt till handling.

1. Våga testa nytt

- varje medarbetare är en möjlig innovatör

Innovation är inte något som bara sker i exklusiva sammanhang under särskilda omständigheter. Det är ofta precis tvärtom – det sker i vår vardag fast vi inte alltid tänker på det. Innovation är när vi kommer på nya idéer i vardagen och dessutom gör slag i saken och faktiskt prövar dem – allt i syfte att skapa värde för dem vi finns till för. En faktor som kan bromsa oss i det arbetet är rädslan att göra fel. Därför behöver vi bli bättre på att testa idéer ofta och i liten skala, och sedan lyfta vad vi lär oss när saker inte går som det var tänkt. Alternativt snabbt omsätta fungerande idéer i handling. Varje anställd i Helsingborgs stad är en möjlig idégivare och genomförare av förändringar.

2. Tänk Internet först

– med människan i fokus

I Helsingborg tar vi internet på allvar: internet är en förutsättning för vår utveckling och för att vi ska nå våra mål. Därför ska vi sätta internet först och försöka bli den bästa stad vi kan bli med hjälp av internet. Med smarta digitala lösningar använder vi kommunens resurser på ett effektivt sätt och gör staden till en plattform för medskapande tillsammans med andra aktörer. Alla ska kunna dra nytta och alla ska kunna bidra. För att lyckas måste vi inse att internet och digitalisering inte är någon annans ansvar, det är allas vår vardag. Därför förväntas du som medarbetare att kunna navigera digitalt, varje dag.

3. Sätt kunden i centrum

– utveckla våra serviceupplevelser

Bra service och bemötande blir allt viktigare. Invånare, företag och besökare jämför vår service med andra företag, organisationer och myndigheter. Om vi ska kunna erbjuda riktigt hög tillgänglighet och ett gott bemötande behöver vi ha koll på kundernas behov och upplevelser i deras resa genom våra olika tjänster. Vi måste samarbeta över förvaltningsgränserna för att kunna möta kunden som en organisation, även om kundens resa spänner över flera kontaktpunkter, kanaler och verksamheter. Genom att jobba med gemensamma kundresor får vi verktyg för att se helheten och utveckla utifrån riktiga kundbehov. Det höjer serviceupplevelserna samtidigt som det effektiviserar vårt arbete.

5 megatrender

Megatrenderna är övergripande och globala drivkrafter. De påverkar Helsingborg direkt och indirekt. Till varje megatrend finns en konsekvensbeskrivning och en fördjupning.

Globalisering

Globaliseringen har varit en avgörande drivkraft för välbefinnandet i världen under de senaste årtiondena. Den har bidragit till att miljontals människor i utvecklingsländerna lyckats ta sig ur den djupaste fattigdomen, samtidigt som det har gynnat företag och länder i den rika delen av världen. Men globaliseringen har också bidragit till en växande osäkerhet om framtiden, där utvecklingen ibland kan uppfattas som ett hot mot de egna livsvillkoren.

Globaliseringen innebär en ökad global sammankoppling och ökat ömsesidigt beroende. Helsingborg kopplas närmare omvärlden och världen kommer närmare Helsingborg. Stadens befolkning blir alltmer heterogen och vad som efterfrågas av kommunen förändras. Samtidigt som det lokala näringslivet ges nya möjligheter till nya export- och affärsmöjligheter, utsätts man för en större konkurrens och krav.

Konsekvenser för Helsingborg

I detta avsnitt hittar du konsekvenser som påverkar Helsingborg till följd av globaliseringen. Dessa redovisas tematiskt efter underrubriker. Genom att läsa konsekvenserna får du en bild av globaliseringens effekter. Effekterna kan användas som ett avstamp i verksamhetsplaneringen, där du tittar på hur dessa påverkar just din verksamhet. Läs mer om hur du kan använda Trend- och omvärldsanalysen i din verksamhetsplanering här.

Global sammankoppling och ömsesidigt beroende

- Globaliseringen medför en ökad rörlighet av människor i form av ökat resande, arbetspendling och internationalisering av näringslivet. Rörligheten ställer ökade krav på både lokal, regional och internationell infrastruktur och underlättande av resor. När kraven på rörligheten ökar blir tillgänglighet, restid och pålitlighet i systemen avgörande framgångsfaktorer för städer och regioner.
- Tillväxten av den globala turismen fortsätter. Helsingborg har stora möjligheter att ta del av denna och öka de internationella besöken. Ökad turism har en positiv inverkan på företagen i regionen, men kan också utmana invånarnas tolerans för dess effekter.
- Globaliseringen i kombination med en allt snabbare digital utveckling ger stora möjligheter att skapa nätverk och gemenskaper oberoende av geografi, språk och kultur. Det skapar även kopplingar till platser bortom det geografiska närområdet och snabbar på inspirationen och introduktionen av globala trender och fenomen.
- Rörligheten av varor och människor ger en ökad risk för pandemier och införsel av sjukdomar som aldrig existerat eller tidigare har utrotats i Sverige. Samtidigt är det svårare att kontrollera hygienhantering av importerad mat och varor som tillverkas under arbetsformer som under svensk lagstiftning skulle varit olagliga. Ökad konkurrens av ändliga resurser och enstaka problem i de globala logistikkedjorna kan ge stora konsekvenser i form av (tillfällig) brist på varor lokalt.
- En av drivkrafterna i globaliseringen har varit efterfrågan på lågavlönad arbetskraft. Detta kommer påverkas av fortsatt automatisering och robotisering, vilket till viss del redan påbörjat stora globala företag att hemlokalisera varuproduktion i viss utsträckning. På sikt kommer globala leveranskedjor kring varuproduktion att påverkas, samtidigt som handeln med varor och utlokalisering av tjänster globalt förväntas bli fortsatt hög.
- Den långsiktiga trenden pekar mot fortsatt ökad global frihandel, delvis då nya marknader som till exempel Afrika och Latinamerika ökar sin globala integration. Även om vissa länder tar en delvis annan väg så fortsätter den ekonomiska kopplingen mellan olika världsdelar och länder att öka.

- Ett växande politiskt missnöje har uppstått i takt med att politisk och ekonomisk makt förskjutits från Europa och Nordamerika till tillväxtländer. Bakgrunden till missnöjet uppges ofta vara en ökad arbetslöshet bland lågutbildade som ser att arbetstillfällen försvinner utomlands, i kombination med en växande rädsla för nya terrordåd och otillräckligt politiskt ledarskap. Detta kan få lokala konsekvenser för tilltron till demokratin samt de ekonomiska möjligheter som den nya globala och digitala ekonomin ger.

Globalt näringsliv ger effekter lokalt

- För det lokala näringslivet i Helsingborg har globaliseringen inneburit både ett ökat utbyte med, och en ökad konkurrens från utlandet. Den ökade globala sammankopplingen har lett till att det svenska näringslivet blivit allt mer konkurrensutsatt från utlandet. IT-utveckling driver på globalisering och vice-versa, vilket ger en snabb spridning av nya idéer, teknologier och produktionsmetoder. För Helsingborg är detta en möjlighet i form av inflöde av kunskap, teknik, kapital och innovation. Samtidigt har företagen i Helsingborg en lägre exportgrad än nationellt, vilket ger en möjlighet att öka upp exporten framöver.
- Den globala ekonomin stöps om i takt med att nya tillväxtmarknader växer sig starka på mer traditionella marknadens bekostnad. Detta innebär en allt snabbare konkurrens från nya geografiska områden, men skapar även stora möjligheter att hitta nya kunder utanför de traditionella (västerländska) marknader.
- Nationell och internationell lagstiftning driver på en ökad social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet av näringslivets produkter och tjänster. Till detta kommer en ökad kundefterfrågan på hållbarhet och ansvarstagande. Staden behöver fundera på vår roll i detta och i sådana fall hur vi bäst kan stödja nya affärsmodeller och affärslogiker i denna omställning.
- Med en ökad konkurrens om kompetens och företag finns stora utmaningar i att tillvarata människors olika kompetenser och att tillgodose arbetsmarknadens behov, både genom att locka hit och att behålla talangen som finns här. Som exempel har andelen icke-svenska studenter vid Campus Helsingborg ökat, med utmaningen att få dem att stanna kvar till fördel för det lokala näringslivet.

Stadens strategiska placering – möjligheter och utmaningar

- Krympande geografiska avstånd, förändrade gränshinder och ökad konkurrens med nya tillväxtmarknader och länder, bidrar till ökad rörlighet bland företag, varor och människor.
- Helsingborg har en fortsatt viktig och strategisk placering för framtidens logistik- och transportbehov, och med stadens läge och tillgänglighet utgör Helsingborg en del av flera funktionella regioner. Som en konsekvens av ökat resande, arbetspendling och internationalisering av näringslivet kommer ett växande behov av en väl fungerande digital och fysisk infrastruktur, såväl som ett ökat tryck på befintlig hamn, väg- och järnvägsnät.
- Livsmedelsindustrins förutsättningar förbättras och Sveriges roll som livsmedellexportör stärks i ljuset av förändrade globala produktionsförutsättningar. I klimatförändringarnas spår blir odlingsförutsättningarna sämre för de flesta länder, medan Sverige tillhör ett av ett fåtal länder som får bättre odlingsförutsättningar och förlängd odlingsäsong. Detta kan antas bidra till ökad konkurrens kring markanvändning, när odlingsmark blir mer värderad gentemot bostadsbyggande och infrastruktur.

Heterogena helsingborgare

- Befolkningen i Helsingborg blir alltmer heterogen med fler talade språk, fler nationaliteter och fler trosinriktningar. Idag bor fler än 160 nationaliteter i staden. Det kommer till uttryck i en mångfald av värderingar, uppfattningar och identiteter i staden, som idag inte representativt speglas i kommunens arbetskraft eller det lokala näringslivet.
- Med en mer heterogen befolkning ökar även stadens förbindelser till omvärlden. Språkkunskande och kompetens om förhållanden ger ökade möjligheter till nya kunder och samarbeten internationellt, inte minst utanför de traditionella västerländska marknaderna.

- Sverige och Helsingborg upplevde ett kraftigt ökat tryck av migranter till Sverige under hösten 2015. Efter den rekordstora tillströmningen av flyktingar 2015 är nu talen nere på nivåer under genomsnittet. Fokus har snabbt skiftat från hantering av sökande till etablering av de som fått uppehållstillstånd.
- Ännu större globala migrationsströmmar är att vänta i framtiden i kölvattnet av globala ekonomiska skillnader, försämrat jordbruk, ökenspridning och klimatkonsekvenser. Sverige placerar sig väl i internationella jämförelser och är en trygg och välmående plats på jorden. Det kan på sikt leda till ökat tryck och ökad konkurrens om plats både nationellt och lokalt till följd av fortsatt tillströmning av migranter.

Olikhet som möjlighet eller svårighet?

- Olika befolkningsgrupper, generationellt såväl som kulturellt, har nya och föränderliga preferenser och referenser. Det utbud och den service som efterfrågas kan se annorlunda ut då lokalt utbud ställs mot globala exempel och måttstockar. Samtidigt innebär det att staden får snabbare möjligheter att jämföra med lyckade exempel utanför Sveriges gränser och inspireras av andra tillvägagångssätt och lösningar än de nuvarande. Dessa kan effektivisera verksamheten, samtidigt som en ansträngd kommunal ekonomi kan komma att leda till tvingande prioriteringar i utbudet.
- Med migrationsströmmarna krävs fortsatta insatser för att kommunicera svenska lagar och regler. Nyanlända behöver kontinuerligt få information om hur staden arbetar med olika frågor, utbud av tjänster, samt rättigheter och skyldigheter. Entreprenörer som tidigare verkat i en miljö med annan rättstradition och myndighetsutövning behöver information och stöd i förståelse av det svenska systemet. För de som har låga förväntningar på det offentliga utbudet behövs förtroendeskapande insatser. Genom medskapande finns möjligheter att anpassa verksamheten efter nya erfarenheter och kunskap.
- Det svenska språkets centrala roll i det svenska samhället kommer troligen att förändras i takt med att större antal migranter med andra modersmål bosätter sig i Sverige. Samtidigt fortsätter engelskan att ta stora kliv framåt som standardspråk inom många större företag, inom kulturen och bland unga. Detta påverkar på sikt den roll svenska språket har som grund bland svenska myndigheter och i stadens verksamheter. Samtidigt innebär engelska som minimikrav istället för svenska en bredare rekryteringsbas.
- I takt med att allt fler kulturer och bakgrunder tar plats i organisationen kan detta bland annat leda till förändrade ledighetsmönster och att schemaläggning kan påverkas mer än tidigare.

Fördjupning

I detta avsnitt hittar du en fördjupning kring Globalisering, med en historisk bakgrund och en nulägesbild.

Vad menas med globalisering?

Globaliseringen har diskuterats intensivt i flera årtionden. Diskussionen har ändrat sig med tiden. På 1990-talet diskuterades globalisering i termer av handel, kapitalflöden och investeringar. Fokus gled över mot den snabba utvecklingen i tillväxtmarknader mot bakgrund av utflyttningen av tjänste- och industriproduktion från Europa och USA till låglöneländer i framför allt Asien. Lönerna steg snabbt framför allt i Kina och miljontals människor lämnade fattigdomen.^[1] Många konsumtionsvaror i västvärlden blev billigare och inflationen pressades ner. Det blev billigare att låna pengar. Utflyttningen av arbetsplatser till fattigare länder ledde till ökad lönespridning och låga reallöneökningar bland medelinkomsttagare i flera länder i västvärlden.^[2]

Arbetsdelning mellan länder, regioner och världsdelar förändrades och förstärktes i takt med att de globala distributionskedjorna blev längre och mer uppdelade. Ett stopp i produktionen i en specialiserad fabrik i en del av världen kunde på kort tid begränsa tillgången på varor på andra sidan jordklotet. Den globala handeln började i högre grad att förlita sig på snabba och billiga transporter för att minimera kostnaderna för lagerhållning. Just-in-time, ett närmast lagerlöst produktionssystem med mycket kort väg från beställning till leverans blev vanligare. Sårbarheterna i detta system har senare varit tydliga vid flera tillfällen inom såväl flyg-, sjö- och inte minst vägtransporter.

Utvecklingen och spridningen av internet och annan informationsteknologi har blivit en central drivkraft i globaliseringen. Det möjliggör snabbare och enklare kommunikation mellan världsdelarna, vilket var en förutsättning för utflyttningen av industriproduktion till allt mer specialiserade producenter världen över.^[3] Stora mängder kunskap och information blev på kort tid tillgängliga över hela världen. En rekordsnabb spridning av nya idéer, möjlighet till stora språng med nya teknologier och produktionsmetoder accelererade den ekonomiska tillväxten i många utvecklingsländer.

Debatten handlade också om ökad regionala integration och att nationsgränserna fick allt mindre praktisk betydelse efterhand som länder blev allt mer sammanflätade. Det gällde inte minst i Europa, där EU-samarbetet bidrog till att rörligheten ökade och invånarna allt oftare flyttade över statsgränser för att bo, arbeta och studera. Kritikerna hävdade att detta främst gynnade en liten elit och att näringslivets intressen alltför ofta sattes före medborgarnas. Roster höjdes om att demokratin och den nationella självbestämmanderätten urholkades när mer inflytande koncentrerades till EU:s olika institutioner.

Finanskrisen 2008 markerade ett nytt skifte i diskussionerna om globaliseringen. I forskarvärlden gled fokus över mot de obalanser och den polarisering utvecklingen hade medfört.^[4] Det handlade dels om obalanser mellan låntagare och långgivare i olika delar av Europa och mellan USA och Kina, dels om de ökade skillnaderna i inkomster och förmögenheter mellan de allra rikaste och resten av befolkningen både mellan och inom länder.

Globaliseringen idag

Globaliseringen har saktat in i flera avseenden: under många år ökade handeln med varor mellan länder ungefär dubbelt så snabbt som den ekonomiska tillväxten i världen. Förhållandet bröts under finanskrisen och 2015 blev det fjärde året i rad när världshandeln växte på samma nivå som världsekonomin.^[5] Tillväxten i världsekonomin har bromsat ner till väsentligt lägre nivåer och vissa ekonomer menar att årtionden av "hyperglobalisering" är över och att vi nu rör oss in i en långsammare fas.

Inbromsningen har bland annat kopplats till omställningen mot en mer konsumtionsledd ekonomi i Kina. Tillverkning har börjat flyttas tillbaka till högkostnadsländer, som ett resultat av stigande löner i framför allt Kina. Anledningen är dels att produktionen läggs så nära slutkonsumenterna som möjligt när skillnader i produktionsomkostnader minskar, dels att det finns synergieffekter att hämta av att förlägga utveckling och produktion i närheten av varandra.^[6] Vissa menar att tilltagande automatisering och robotisering inom industrin minskar efterfrågan på lågavlönad arbetskraft och därmed behovet av långa globala distributionskedjor.

Politiskt missnöje

Fokus i globaliseringsdebatten har flyttats till ett växande politiska missnöje i många länder. Med bakgrund i ökad arbetslöshet bland lågutbildade som ser att arbetstillfällena försvinner utomlands, i kombination med en växande rädsla för nya terrordåd och otillräckligt politiskt ledarskap i kölvattnet av finanskrisen och den globala flyktingsituationen. Det bidrar till ett ökat motstånd mot frihandel, fria kapitalrörelser och internationell migration – centrala drivkrafter i globaliseringen. Missnöjet underminerar de politiska samarbetsrelationerna mellan länderna i västvärlden och sätter utvecklingen mot en fortsatt globalisering under press. Det pågår en närmast kulturell motreaktion i delar av befolkningen – framförallt bland lågutbildade äldre män.^[7]

Dessa känner i många fall inte igen sig i de individorienterade och kosmopolitiska värderingar som utgör normen bland den högutbildade och urbana klassen i de större städerna. Globaliseringen uppfattas som ett växande hot mot deras självbild och sätt att leva. Donald Trumps framgång i det amerikanska presidentvalet och folkomröstningen om Storbritanniens medlemskap i EU sommaren 2016, som slutade med att en majoritet röstade för utträde ur unionen är några exempel.

Globala värderingar?

Diskussionen om hur kulturer, livsåskådningar, värderingar och verklighetsuppfattningar påverkas av globaliseringen har intensifierats. Motståndet har ökat mot värderingar som vissa

länder och grupper uppfattar som synonymt med en västerländsk verklighetsuppfattning. Under hösten 2015 valde exempelvis FN att stryka homosexuella rättigheter från organisationens globala utvecklingsmål efter påstötningar från Saudiarabien.^[8]

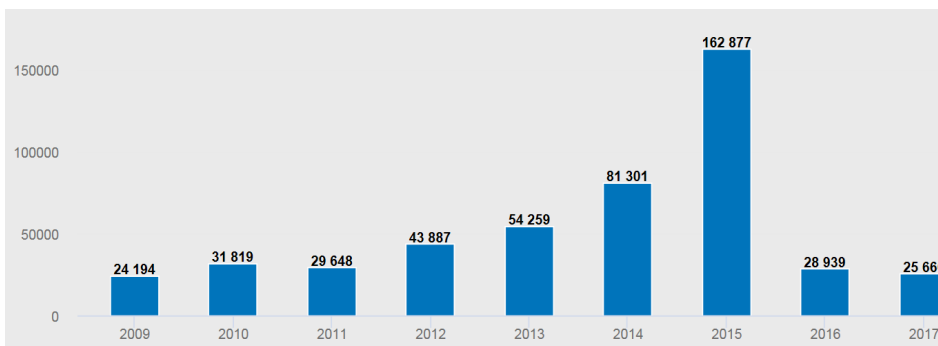
Situationen förstärks av pågående förskjutning av politisk och ekonomisk makt från Europa och Nordamerika till Kina och andra tillväxtländer. Ett växande vakuum på den internationella scenen utnyttjas av regimer i sin strävan att öka sitt inflytande på västvärldens bekostnad. Vissa länder, däribland Nordkorea och Iran, utnyttjar hotet om kärnvapen medan andra, såsom Saudiarabien och Ryssland använder sina fossila bränslen som påtryckningsmedel i förhandlingar.

Migrationsströmmar

2015 års stora tillströmning av asylsökande i Sverige och Helsingborg innehåller dels människor på flykt från konflikter och klimatförändringar, dels människor som sökte sig till bättre levnadsförhållanden. Den ökade tillströmningen till Sverige sammanföll med att Schengensamarbetet med en gemensam yttre gräns inte klarade det ökade trycket samtidigt med att Dublinförordningen sattes ur spel. Strömmen av nya asylsökande till Europa har minskat kraftigt under första halvåret 2017 jämfört med motsvarande period 2016 – från drygt 650 000 personer förra året till 340 000 i år. Många länder, bland annat Sverige, har infört gränskontroller och skärpt kraven för att få asyl och uppehållstillstånd. EU har även ingått ett avtal med Turkiet om att skicka tillbaka flyktingar och migranter som kommer till Grekland.

Minskningen av asylsökande till Sverige syntes tydligt redan 2016 då cirka 29 000 personer sökte asyl vilket kan jämföras med cirka 160 000 året innan. Antalet asylsökande under 2017 var något lägre, på cirka 25 000.^[9]

Figur 1: Antal asylsökande till Sverige 2009-2017

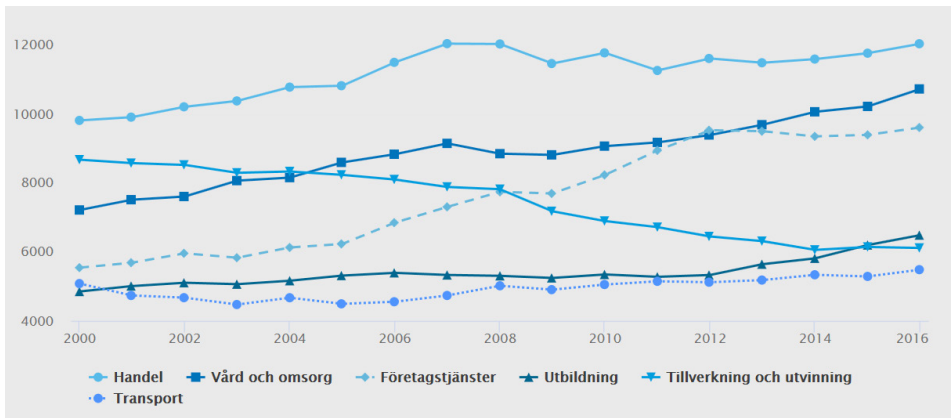
Globaliseringens påverkan nationellt och lokalt

Som ett litet exportberoende land har globaliseringen ett avgörande inflytande på den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Det visar sig bland annat i den kraftiga ökningen av den gränsöverskridande handeln och i direktinvesteringarna till och från utlandet sedan 1970-talet.

Sverige tillhör på flera sätt globaliseringens vinnare. En betydande faktor är att det svenska näringslivet har blivit allt mer konkurrensutsatt från utlandet. Det innebär att företagen löpande har tvingats öka värdet av medarbetarnas arbete genom rationaliseringar, produktutveckling och innovation för att överleva på den globala marknaden. Detta har skapat fler högavlönade arbeten i kunskapsintensiva delar av tjänstesektorn och industrin. Samtidigt har globaliseringen tvingat företag med låg konkurrenskraft att dra ner på verksamheten, vilket har frigjort arbetskraft till nytta för andra mer produktiva delar av näringslivet. De stora exportföretagen har i flera fall haft en mycket stor värdetillväxt de senaste årtiondena. Den skånska produktivitetskommissionen har pekat ut skillnader i företagens exportvolym som en förklaring till varför produktiviteten och tillväxten är högre i t ex Stockholmsregionen än i Skåne.^[10] Dessutom utgör tillgången till kvalificerad arbetskraft en faktor för multinationella företags lokalisering av forsknings- och utvecklingsverksamhet. Helsingborg har liksom Skåne som helhet en lägre andel högutbildade^[11] förvärvsarbetande än Stockholmsregionen. Det gäller även de med naturvetenskapliga och tekniska utbildningar, som bidrar till mycket av innovationsutvecklingen inom näringslivet.

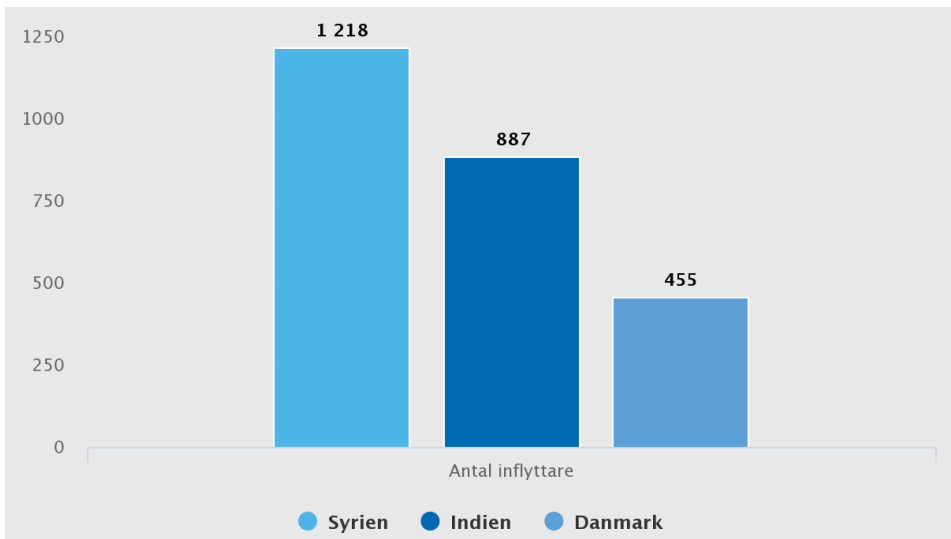

Figur 2: Sysselsatta i de sex största näringsgrenarna i Helsingborg 2000-2016

En lokal effekt av globalisering är att antalet anställda inom industrin har minskat under de senaste årtiondena. Antalet utländska företag som har verksamhet i Helsingborg har vuxit kraftigt. Globaliseringen och den ökade rörligheten mellan länder har bidragit till att antalet i arbetsför ålder ökat, vilket lokalt till exempel gett utslag i fler internationella studenter på Campus Helsingborg och fler utländska anställda bland Helsingborgs företag. Inflyttningen av personer från Indien är en av de största från utlandet till Helsingborg och hänger till stor del ihop med ett behov av ingenjörer och IT-kompetens hos större arbetsgivare i Helsingborg. Det största inflyttningslandet är Syrien vilket mer hänger samman med den ovan beskrivna flyktingsituationen.

Figur 3: Topp 3 inflyttning från länder till Helsingborg 2016-2014

Källor

- [1] UN 2008. The Millennium Development Goals Report 2008. New York
- [2] World Bank 2013. Global Income Distribution. From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession.
- [3] WTO 2011. Trade patterns and global value chains in East Asia
- [4] Av bl.a. Paul Krugman, Nouriel Roubini och Thomas Piketty
- [5] WTO 2016. World Trade Statistical Review
- [6] Financial Times, 30 september 2015. World Trade Organisation slashes forecast for global commerce
- [7] Inglehart F Ronald, Norris Pippa 2016. Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash. Harvard Kennedy School.
- [8] Independent, 29 september 2015. Saudi Arabia insists UN keeps LGBT rights out of its development goals
- [9] Migrationsverket; Asylsökande till Sverige 2000-2016 samt Inkomna ansökningar om asyl 2017
- [10] Johansson Pernilla, 2017, Produktivitetens nya geografi - tillväxt och produktivitet i svenska regioner med fokus på Skåne
- [11] Högutbildade inkluderar de med minst tre års eftergymnasial utbildning

Figurer

- Figur 1 - Källa: Migrationsverket 2018
- Figur 2 - Källa: SCB 2018
- Figur 3 - Källa: SCB 2018

Demografiska förändringar

Världens befolkning växer snabbt, med fler unga samtidigt som antalet äldre är fler än någonsin. Konsekvensen är åldrande befolkningar och en ökande försörjningsbörda i de flesta hög- och medelinkomstländer, samtidigt som många låginkomstländer har stora och unga befolkningar med dåliga ekonomiska förutsättningar. I jakt på bättre livsvillkor kommer den ekonomiska migrationen att fortsätta vara hög.

I Sverige blir vi allt fler, samtidigt som vi blir allt äldre. Med mindre andel i arbetsför ålder innebär detta att det är färre som ska försörja fler framöver. Helsingborg är samtidigt en av Sveriges befolkningsmässigt snabbast växande kommuner, både i form av inflyttning från andra delar av landet och internationell migration.

Konsekvenser för Helsingborg

I detta avsnitt hittar du konsekvenser som påverkar Helsingborg till följd av de demografiska förändringarna. Dessa redovisas tematiskt efter underrubriker. Genom att läsa konsekvenserna får du en bild av de demografiska förändringarnas effekter. Effekterna kan användas som ett avstamp i verksamhetsplaneringen, där du tittar på hur dessa påverkar just din verksamhet.

Vi blir allt fler, vi blir allt äldre

- Prognosen är att Helsingborgs befolkning fortsätter att öka framöver. Detta ställer stora krav på fler bostäder och kommunal service, när kommunen måste kunna erbjuda en växande grupp barn och unga omsorg och utbildning. Samtidigt ökar antalet äldre som ställer ökade krav på trygghets- och välfärdstjänster. Krav på en utvidgad och bättre anpassad kommunal teknisk försörjning i form av vatten och avlopp, sophantering, elförsörjning och kommunikationer ställs parallellt i takt med att både befolkningen och boendetätheten ökar.
- En effekt av befolkningsökningen är en ökad konkurrens om markanvändning inom staden. Det kan gälla värderingen mellan hur man ska prioritera bostäder, handel, service, industrier, logistik och jordbruk. En ökad befolkning kan även ge minskade möjligheter till rekreation när staden expanderar och samtidigt blir vi fler om existerande ytor.
- Sverige utgörs i allt högre grad av äldre befolkning, där nära en tredjedel av Sveriges befolkning är över 65 år runt 2035. Förändringen i Helsingborg är något långsammare än Sverige som helhet, främst på grund av inflyttning av yngre människor, men staden får totalt sett ett större antal äldre människor än tidigare som kan behöva samhälleliga insatser.
- En följd av denna befolkningsföråldring är att vi i större utsträckning måste fånga upp och tillgodogöra äldres kompetens och förmåga i samhället. Morgondagens äldre kommer att vilja leva ett aktivt och friskt liv högt upp i åldrarna och kan komma att ställa allt större krav på tjänster kopplade till detta. Många människor vill ha en aktiv ålderdom med stora möjligheter till individuella val kring till exempel boende, mobilitet och fritid.

Vem försörjer vem?

- För att finansiera den ökande efterfrågan på välfärdstjänster behövs fler förvärvsarbetsande som betalar skatt. Samtidigt som andelen yngre och äldre ökar, minskar andelen i arbetsför ålder (20-64 år) framöver. Minskningen av den arbetsföra befolkningen är inte alarmerande stor, men förväntas ske parallellt som efterfrågan på arbetskraft i närområdet ökar. En effekt blir då ökad konkurrens om arbetskraften inom såväl privat som offentlig sektor. På lite längre sikt leder den ökande andelen yngre till fler i yrkesverksam ålder, vilket blir en framtida styrka och möjlighet för Helsingborg.
- Försörjningsbördan ökar när de som är sysselsatta behöver försörja fler per individ. Detta ställer stora krav på prioritering av de offentliga resurserna och servicen till medborgarna kan komma att behöva förändras och omprioriteras.
- Helsingborg har ett positivt pendlingsnetto, vilket innebär att fler pendlar till än från staden för arbete. Arbetstagaren betalar skatt i sin boendekommun, vilket innebär att staden förlorar skattekraft. Samtidigt får näringslivet möjlighet att ta del av en bredare kompetens, när staden är en fortsatt stark nod i en större arbetsmarknadsregion.

- Utbildningsnivån i Helsingborg är fortsatt lägre än för Skåne och riket. I omställningen till en alltmer kunskapsintensiv ekonomi i framtiden ställs större krav på specialiserad och kunnig personal, och om denna inte hittas lokalt finns det risk för att näringslivet omlokaliseras i jakt på bättre möjligheter till kompetensförsörjning. Samtidigt är det viktigt för skattebasen att invånarna tar del av arbetsmarknaden och i ett läge där konkurrensen om rätt kompetens ökar är detta en viktig strategisk fråga för staden.

På jakt efter trygghet och bättre livsmöjligheter

- Fler unga människor i världen växer upp i samhällen med få utvecklingsmöjligheter. Ett ökat antal ekonomiska migranter kan komma till Sverige som följd av detta framöver. Människor flyr inte enbart krig eller klimatförändringar, utan många söker främst bättre levnadsvillkor. Befolkningstillväxten på sikt påverkas av dessa migrationsmönster. De senaste årens stora invandring till Sverige och Helsingborg förväntas fortsätta ytterligare ett antal år. Stor inströmning på kort tid, innebär ett ökat behov av samhällsinsatser och kan bidra till ökad polarisering och segregation. Bostadsområdets socioekonomiska struktur förstärks ofta genom en ensidig inflyttning. Det kan bidra till minskad upplevd gemenskap och sammanhållning.
- Inflyttningen medför en växande andel med utländsk bakgrund i Helsingborg, vilket i sin tur påverkar stadens verksamheter på olika sätt. Det ger både staden och näringslivet möjlighet att få tillgång till kompetens och arbetskraft, men leder också till ökade krav på matchning och kompetensförsörjning, för att på bästa sätt använda den kompetens som flyttar till staden. I ett läge där färre människor i arbetsför ålder bidrar till försörjningen är rätt kompetens än viktigare för att få individer att komma arbetsmarknaden till del. Det leder till behov av snabba omställningar för att rikta utbildningar till bristyrken, tillsammans med möjlighet till snabb validering av kompetens och utländska examina.

Staden eller kommunen?

- Befolkningsökningen i kommunen drivs inte endast av migration från utlandet, utan även av inflyttning från övriga Skåne och Sverige. Detta följer en urbaniseringstrend där människor och ekonomisk aktivitet koncentreras till städer. Det betyder i sin tur att platser och städer blir allt viktigare både regionalt och globalt. Människor och företag väljer inte länder utan platser att flytta till eller etablera sig på. Denna urbanisering ger i dagsläget främst ett tryck på innerstaden och stadsnära boendemiljöer.
- Den demografiska sammansättningen blir alltmer blandad såväl inom stadens stadsdelar som inom kommungränsen mellan stad och landsbygd, samtidigt som den service och de kommunikationer som finns att tillgå är ojämn. Som ett exempel ökar gapet i resultat mellan olika skolor, medan kollektivtrafik och cykelvägar inte är jämnt utbyggda över hela kommunen.
- För att avlasta den snabba tillväxten i staden, är en möjlig lösning att småorterna runt staden utvecklas och på sikt tydligare integreras med centralorten. Detta gäller även mindre orter inom Familjen Helsingborg vilket i så fall ställer krav på välfungerande och sammankopplade kommunikationer.
- I utbyggnaden av förskola, skola, infrastruktur och kollektivtrafik finns en möjlighet att kommunicera och arbeta med inkludering. Skattekraften ger dock ramarna för ambitionsnivån, men i prioriteringen är det viktigt att man inte i delar av kommunen känner sig eftersatta utan att man arbetar för en ökad integration och minskad polarisering.

Fördjupning

I detta avsnitt hittar du en fördjupning kring megatrenden, med en historisk bakgrund och en nulägesbild.

Världens befolkning ökar men i långsammare takt

Världens befolkning har vuxit snabbt under de senaste årtiondena och dagens 7,3 miljarder människor väntas öka till nära 10 miljarder fram till 2050. Den största befolkningstillväxten förväntas i Afrika och Asien, med ökning på 1 300 miljoner respektive 900 miljoner invånare.

I den motsatta ändan av skalan ligger Europa som enda kontinent där befolkningen väntas minska något.

En global trend är att ökningstakten långsamt saktar in, och att det föds allt färre barn per kvinna i en majoritet av världens länder.^[1] Forskningen visar att detta sker när fler barn överlever till vuxen ålder, och när de inte längre behövs som arbetskraft för familjens försörjning. Kopplingar görs också till kvinnors utbildningsnivå och deltagande i arbetslivet, samt tillgången till preventivmedel och familjeplanering.

Den åldrande befolkningen

Samtidigt som färre barn än tidigare föds per kvinna, lever människor längre i alla världsdelar. Vid 90-talets mitt kunde nyfödda i genomsnitt förväntas leva tills de blev 65 år, idag har snittet ökat till 70 år och 2035 kan nyfödda se fram emot att leva i genomsnitt 75 år. Förklaringar till detta kan vara ökat välstånd och en förbättrad hälsosituation i de flesta delar av världen. Utvecklingen har på sistone varit särskilt tydlig i Afrika, där barnadödligheten har minskat mer än på någon annan kontinent sedan årtusendeskiftet.^[2]

Världens befolkning åldras när människor lever längre och kvinnor föder färre barn. Utvecklingen har varit särskilt tydlig i Europa, Nordamerika och Asien. Längst har den gått i bland annat Japan, Tyskland och Italien, där mellan en femtedel och en fjärdedel av befolkningen i dag är över 64 år. Andelen förväntas växa till nära en tredjedel fram till 2035, med stora utmaningar för välfärd och tillväxt som följd. Utmaningarna förväntas också bli stora i medelinkomstländer som Kina och Thailand, som åldras mycket snabbt och därför riskerar att bli "gamla innan de hinner bli rika".

Snabb befolkningstillväxt leder till fortsatt migration och urbanisering

Utmaningen som åldrande befolkningar för med sig i hög- och medelinkomstländer bleknar emellertid jämfört med de samhällsproblem fattiga länder med en stor befolkningstillväxt och en hög andel unga står inför. Det gäller framför allt ett antal länder i Afrika söder om Sahara, där barn under 15 år i vissa fall utgör mer än halva befolkningen. Att hitta ekonomiskt uppehälle och meningsfull sysselsättning åt dessa unga är framöver centrala frågor för dessa länder. I andra länder innebär befolkningsökningen att den ekonomiska tillväxten inte räcker till för att öka välståndet per invånare, och att arbetslösheten hålls kvar på höga nivåer. Det gäller bland annat en rad länder i Mellanöstern och Nordafrika, till exempel Egypten och Tunisien.

Globaliseringen medför att dessa utmaningar påverkar Sverige och andra rika länder. När ett ökat antal flyktingar och migranter söker sig till bättre livsvillkor, innebär det utmaningar att integrera nyanlända på arbets- och boendemarknaderna samt växande politiskt missnöje och ökade spänningar på den internationella politiska arenan.

Den globala befolkningsökningen leder ofta till en snabb urbanisering. Tydligast blir detta i Afrika och Asien, men tendensen går att spåra i Sverige och norra Europa. Mönstret i många utvecklingsländer är att människor flyttar från landsbygd till stad, och från mindre städer till större. I Sverige handlar det istället om att städerna växer medan befolkningen på landsbygden är mer eller mindre konstant.^[3]

Demografisk utveckling i Sverige och Helsingborg

Sverige tillhör en grupp höginkomstländer med en något yngre befolkning, där befolkningen samtidigt åldras långsammare. Befolkningen i Helsingborg väntas dessutom åldras något långsammare än i Sverige som helhet. Helsingborgarnas medelålder förväntas öka med ca ett halvår till 41 år fram till 2035, jämfört med till 42 år för rikets som helhet.

Helsingborgs befolkning har vuxit mycket sedan 2014 och förväntas fortsätta växa med cirka 35 000 invånare fram till 2035. Ökningen väntas bli störst bland äldre och yngre medan åldersgruppen med flest sysselsatta 20-64 år, väntas minska som andel av den totala befolkningen.

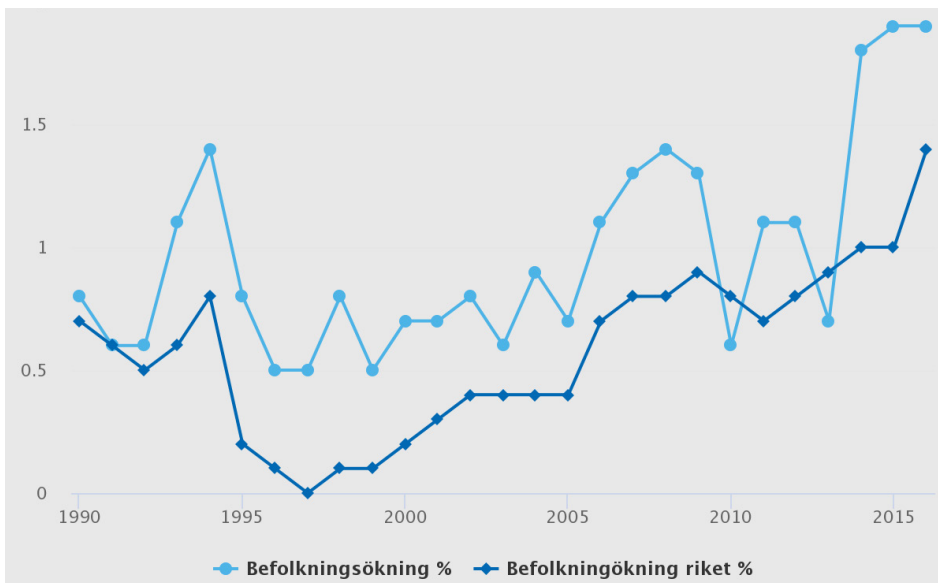

Figur 1: Åldersfördelning i Helsingborg 2016 och 2035 enligt befolkningsprognos

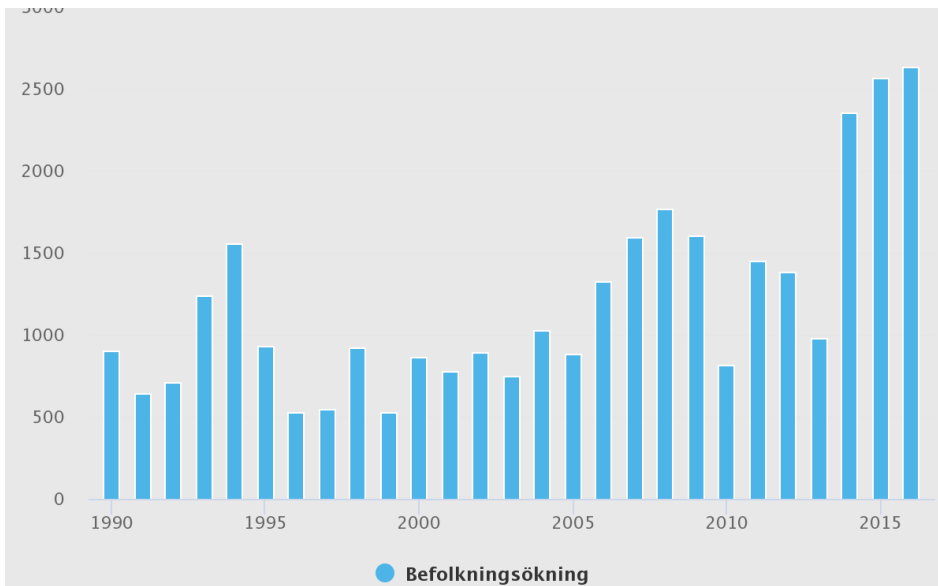
Ålder	Befolkningsandel %		Förändring procentenheter
	2016	2035	
0-19	23	24	0,8
20-64	58	56	-2,5
65-79	14	14	0,2
80+	5	7	1,5

Att befolkningen åldras långsammare i Helsingborg innebär att försörjningsbördan kan förväntas öka något mindre här än i Sverige som helhet.^[4] Detta förutsätter att skillnaden i förvärvsfrekvens inte tillåts växa ytterligare jämfört med riket. Men trots något mer gynnsamma förutsättningen kommer utmaningar med den åldrande befolkningen också synas i Helsingborg.

Figur 2: Befolkningsutveckling (%) 1990-2016 i Helsingborg och riket

Figur 3: Befolkningsökning Helsingborg 1990-2016

De senaste årens asylinvandring är en huvudförklaring till den stora befolkningsökningen i Sverige. Anvisningslagar bidrog till en jämnare fördelning av asylsökande över riket. Många mindre kommuner fick under 2016 och 2017 därför en relativt stor befolkningsökning, men frågan är hur länge de stannar kvar där. Statistiska centralbyrån (SCB) visar i sin rapport att tidigare flyktingar till Sverige efter några år i landet tenderade att söka sig till storstadsregioner och större städer.^[5] Om samma mönster följs innebär det en kommande omflyttning från övriga Sverige till Skåne, samt från mindre skånska kommuner till Helsingborg och Malmö. Detta gör att även om invandringen till Sverige avtog 2016 och 2017 kan inflyttningen av nyligen invandrade till Helsingborg pågå i ytterligare år.

Tips! Mer om Helsingborgs demografi hittar du i Perspektiv Helsingborg som du når via länklistan på Helsingborg idag

Demografin påverkar den kommunala ekonomin

Under ett antal år har svensk ekonomi haft en hög tillväxttakt. Drivkrafterna bakom den ekonomiska utvecklingen är i huvudsak inhemska och beror till stor del på att Sveriges befolkning ökat markant under kort tid. Resultatet har varit en stigande inhemsk konsumtion, ökad sysselsättning, förstärkt BNP och ett starkare skatteunderlag. Tillväxttakten väntas vara fortsatt hög de närmaste åren men sedan mattas av vilket påverkar de offentliga finanserna.

Kommunernas ekonomiska situation är känslig för variationer i demografin. Det tydligaste exemplet är antalet barn och äldre som direkt kopplas till behov av skola, vård och omsorg. Under åren 2017-2021 väntas behoven öka med 1,5 procent per år. Mellan 2000-2015 var motsvarande ökning 0,6. Helsingborgs investeringsplan för de kommande sju åren innehåller investeringar för 6,2 miljarder för att möta behoven.

Kommunernas skatteintäkter väntas inte öka tillräckligt mycket för att kunna finansiera kommande kostnader för befolkningsstillväxten och förändringarna i ålderssammansättning. Skälet är förändringar i befolkningsstrukturen som i sin tur påverkar sysselsättning och arbetslöshet. Grupper med hög sysselsättning väntas minska medan andra grupper med historiskt sätt lägre sysselsättningsnivåer ökar. Flyktingar och deras anhöriga är en sådan grupp där det finns mycket utrymme för att ökad sysselsättning vilket skulle höja ekonomins potentiella nivå.

De demografiska förändringarna leder till att kostnaderna ökar mer än intäkterna för kommunerna. För att behålla en långsiktigt god ekonomi behövs effektiviseringar av verksamhet, bromsad kostnadsutvecklingen och/eller höja skatten. Detta gäller också för Helsingborg som trots ett relativt gynnsamt ekonomiskt utgångsläge kommer påverkas mycket påtagligt.

Tips! Mer om konjunkturläget för Sverige och Helsingborg hittar du i en längre text från avdelningen för ekonomi och styrning, Helsingborgs stad som du når via länklistan på Helsingborg idag

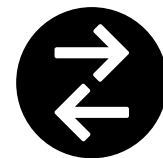
Källor

- [1] UN 2015. World Population Prospects The 2015 Revision. New York.
- [2] Ibid
- [3] SCB 2015. Urbanisering – från land till stad.
- [4] Försörjningsbördan anger hur många de som är sysselsatta behöver försörja i genomsnitt.
- [5] Statistiska centralbyrån (2016) Integration – flyktingars flyttmönster i Sverige

Figurer

- Figur 1 – Källa: SCB 2018 och Helsingborg stads befolkningsprognos november 2017
- Figur 2 – Källa: SCB 2018
- Figur 3 – Källa: SCB 2018

Värderingsförändringar

Globalt sett är tendensen att traditionella, grupporienterade värderingar får ge vika för mer individorienterade, i takt med att välståndet ökar och utbildningsnivån höjs. Men utvecklingen går långsamt och krig, kriser och konflikter innebär ofta bakslag.

I Sverige finns det tecken på att ungdomar är mer värdekonserverade än tidigare generationer. Samtidigt beskrivs landet i internationella jämförelser som det land i världen där värderingar kopplade till valfrihet, jämställdhet, självbestämmande och medbestämmande värderas högst.

Konsekvenser för Helsingborg

I detta avsnitt hittar du konsekvenser som påverkar Helsingborg till följd av värderingsförändringar. Dessa redovisas tematiskt efter underrubriker. Genom att läsa konsekvenserna får du en bild av värderingsförändringarnas effekter. Effekterna kan användas som ett avstamp i verksamhetsplaneringen, där du tittar på hur dessa påverkar just din verksamhet.

Individuell anpassning och självförverkligande

- De individorienterade värderingarna är starka i Sverige. Tillsammans med den tekniska utvecklingen och samhällsutvecklingen i övrigt leder det till att människor ställer högre krav på kvalitet och tillgänglighet i individanpassade tjänster. Ökade förväntningar på att samhället ska lösa "mitt individuella problem" förändrar synen på kommunen som tjänsteleverantör. Invånare vill kunna påverka kommunens utbud och utformning av olika tjänster och har högre krav på tillgänglighet och service när det behövs.
- Helsingborg har stora lokala variationer i t.ex. utbildningsnivå, inkomst och tjänsteutbud. Tjänsterna kan behöva anpassas till specifika grupper och individers behov, samtidigt som den kommunala likställigheten ska upprätthållas. Med ökad individualisering blir det svårare att tala om homogena grupper baserat på t.ex. demografiska eller socioekonomiska egenskaper (t.ex. "ungdomar"), även om behovet kvarstår av en överblick på samlad nivå bredvid individuella insatser.
- Mer individorienterade värderingar har också lett till ett starkare fokus på självförverkligande och livskvalitet. När våra basbehov är tillgodosedda värderas fritid och upplevelser högre. Efterfrågan på upplevelser och kultur fortsätter att öka, vilket ger ökade möjligheter för kultur- och besöksnäringarna.
- Missnöje med det kommunala utbudet leder redan idag till kollektiva och/eller privata lösningar. Med nya tekniska plattformar för kommunikation, transparens och organisation kan detta förväntas öka.

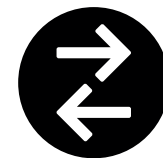
Flexiblare arbetsgivare önskas, tack!

- Högre krav på att kunna vara med och påverka i olika delar av livet samtidigt som människor värderar sin fritid allt högre ger konsekvenser för staden som arbetsgivare. Med ökad konkurrens om rätt kompetens blir det allt viktigare att kunna bemöta medarbetares högre krav på inflytande och flexibilitet.
- Att göra jobbet attraktivt blir en nyckelfråga i framtida kompetensförsörjning. Att ha kul på jobbet, att göra något meningsfullt och att kunna vara med och påverka arbetets utformning värderas högt. Andra eller förändrade kompetenser än idag efterfrågas inom de flesta arbetsområden, med tydlig koppling till teknikutveckling och – utnyttjande.

Ökat fokus på det närmaste

- Även om de individorienterade värderingarna har ett starkt fäste i Sverige finns det tecken på att svenska ungdomars värderingar förändrats i en mer värdekonserverad riktning under senare år, där kollektivet och familjen lyfts fram som allt viktigare. Bidragande orsaker är en uppfattning av en allt farligare omvärld, lokala effekter av globalisering och en osäkrare arbetsmarknad med högre trösklar. För första gången sedan industrialismens intåg är det inte säkert att dagens unga kommer att leva ett materiellt mer välmående liv

än sina föräldrar på sikt. Migration från mer värdekonserverativa länder kan påverka även Sverige i stort.

- Om man inte känner att ens egna värderingar ligger i linje med samhällets i stort, riskerar känslan av utanförskap att öka. Ökade socioekonomiska klyftor och värderingsförändringar påverkar varandra växelvis vilket kan leda till en negativ samhällsutveckling.
- Vi ser en förändring i fokus från tidigare generationers på världen utanför Sveriges gränser, till en gradvis förskjutning mot den lilla världen i form av individen och de närmaste grupperna. Dagens unga prioriterar i högre grad än efterkrigsgenerationerna balans mellan arbetsliv och hemmaliv, att känna gemenskap och att vara en del av ett lag på arbetsplatsen. Tillgänglighet och stöd är viktiga delar i ledarskapet som efterfrågas.

Polarisering, otrygghet och intolerans

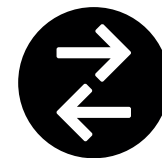
- Polariseringen ökar och skillnaderna blir större mellan olika befolkningsgrupper i exempelvis levnadsstandard, ålder, utbildningsbakgrund, arbetslivsanknytning och bostadsområden. Skillnader i kommersiell och offentlig service ökar mellan stad och landsbygd, samtidigt som skillnader i barns skolresultat blir allt större. Utvecklingen är långvarig och ses både nationellt och i Helsingborg.
- Dessa ökande skillnader försvårar möjligheterna för en socialt hållbar utveckling. Detta kan leda till en känsla av ökad otrygghet, minskad samhörighet och minskad social rörlighet, vilket i förlängningen riskerar att cementera utanförskapet för olika grupper. Samtidigt minskar solidariteten med andra grupper och med omvärlden, och kan leda till en tappad framtidstro och ha betydelse för den psykiska ohälsan.
- Den ökande värdekonserveratismen och polariseringen bidrar tillsammans till en ökad intolerans och rädsla för det främmande, där fler söker trygghet i det lokala och igenkänningsbara. Detta skapar grogrund för förenklade förklaringsmodeller och populism, samt ger en ökad dragningskraft för alternativa politiska rörelser och radikaliserings åtgärder åt olika håll. Det finns gott om internationella influenser och inspiration till politikerförakt och önskan om en stark ledare som löser problemen, samtidigt som att idén om demokratin inte är självklar. Detta påverkar även Helsingborg på lokal nivå.

”Vem i hela världen kan man lita på?”

- Traditionella nyhetsaktörer tappar i styrka samtidigt som det sker en ökad påverkan från bloggare, youtubers med flera. (”influencers”) och det blir svårt med översikten när inga tydliga auktoriteter finns kvar i nyhetsflödet. I takt med att nyhetsflödet kommersialiseras alltmer blir det även problematiskt med ”oberoende” nyhetskällor.
- Direktkommunikation blir allt viktigare då mellanaktörers roll tonas ner. Det ger en ökad möjlighet för kommunen att direkt kommunicera med invånarna genom olika kanaler, samtidigt som det finns en ökad möjlighet för medborgarjournalistik. I konsumtionen av nyheter och influenser från omvärlden finns det tydliga skiljelinjer mellan till exempel ung/gammal, hög-/låginkomsttagare, låg-/högutbildad. Det ställer krav på stadens kommunikation.
- Parallellt med att mängden information och val som en individ utsätts för på daglig basis ökar förändras medievanor och -konsumtion radikalt. Parallellt med detta informationsöverflöd växer en annan inställning till fakta sig starkare, med utbredd relativism i samband med att nyhetskällor motsäger varandra (”Post-truth-samhället”).
- Samtidigt som majoriteten får bättre livsvillkor så finns det grupper och individer som står utanför. I takt med detta finns det en kulturell motreaktion i delar av befolkningen som inte känner att de tar del av globaliseringens vinster, vilket leder till olika parallella uppfattningar om vilken väg samhället är på väg.

Fördjupning

I detta avsnitt hittar du en fördjupning kring värderingsförändringar, med en historisk bakgrund och en nulägesbild.

Att mäta och förstå mänskliga värderingar

Mänskliga värderingar är svåra att mäta och kvantifiera. Trots det har de stor betydelse för hur vi väljer att leva våra liv och umgås med andra människor. Värderingar fungerar som plattform för hur vi ska tolka information, händelser och situationer i omvärlden. Samtidigt ger de oss vägledning om hur vi bör agera och uttrycka oss i samspelet med andra människor.

Den kanske främsta källan till insikt om hur värderingar förändras och fördelar sig i olika länder är forskningsnätverket World Value Survey (WVS) med sekretariat i Stockholm. WVS inledde sin verksamhet på 1980-talet och utfrågar löpande människor i nära 100 länder om deras värderingar.^[1] Forskning därifrån har visat att värderingar inte är uttryck för en slumpmässig kulturell eller religiös utveckling under historiens gång. De speglar istället i hög grad den sociala och ekonomiska utvecklingsnivån i samhället. Hypotesen är att de följer samma lagar som evolutionen och att de därför reflekterar det sociala samspel som ger bäst förutsättningar för överlevnad och fortplantning i en given miljö. Människors värderingar påverkas således av faktorer som ekonomisk trygghet, utbildningsnivå och tillgången till sociala nätverk. Det centrala blir då den nytta värderingar har för individer och grupper beroende på de omständigheter de lever under.^[2]

Det betyder till exempel att människor som lever under knappa villkor i ett traditionellt jordbrukssamhälle inte nödvändigtvis upplever värderingar kopplade exempelvis till jämställdhet och valfrihet som särskilt användbara. På motsvarande sätt har människor i rika kunskaps samhällen ofta begränsad nytta av traditionella sanningar eller privilegier som inskränker deras möjligheter att ta del av samhällslivet. Av detta följer också att konflikter, kriser och katastrofer tenderar att stärka mer traditionella värderingar, på bekostnad av till exempel synen på individens frihet och rätten till självbestämmande.^[3]

Värderingar förändras långsamt och är svåra att påverka

När ett land utvecklas, och utbildning och kunskap blir allt viktigare för samhällsekonomin, förändras hela befolkningens värderingar, på tvärs av sociala skillnader, mot ett större fokus på jämlikhet, valfrihet och tolerans. Men lågutbildade tenderar att påverkas betydligt mindre än högutbildade, vilket leder till ett större avstånd i värderingar mellan olika sociala grupper i samhället. Detta kan möjligen vara en del av förklaringen till den politiska polarisering som pågår i Sverige och många andra europeiska länder.

Forskning har också visat att värderingar ofta förändras långsamt och att de kan vara svåra att påverka. Det gäller särskilt värderingar kopplat till vår syn på livet, som vi ofta lär oss tidigt i barndomen inom ramen för familjen. De omfattar bland annat synen på religion och familjeliv, samt tilliten till myndigheter. Dessa ärvs därför ofta vidare från generation till generation, vilket har bekräftats av svenska studier.^[4]

Andra typer av värderingar där inlärningen inte är begränsad till de tidiga barndomsåren har visat sig vara lättare att förändra i vuxen ålder. De omfattar bland annat vår syn på valfrihet och jämställdhet samt uppfattningar om individens rätt till självbestämmande och medbestämmande. Sådant påverkas bland annat av den verklighet vi möter i arbetslivet och andra aktiviteter utanför hemmet och familjesfären.

Individorienterade värderingar ökar

Synsätt som lägger stor vikt vid individen, valfrihet och jämställdhet kan kallas för emancipativa värderingar. Dessa står i kontrast till traditionella, konservativa värderingar som framhäver gruppens betydelse – även om det sker på bekostnad av individens möjligheter att forma sitt liv och delta i samhällslivet på lika villkor som andra. Den globala trenden är att emancipativa värderingar har vuxit sig starkare och att traditionella mer konservativa har försvagats i ett längre perspektiv.^[5] Utvecklingen är emellertid ojämnt fördelad och följer i stort sett den ekonomiska och sociala utveckling som olika länder och regioner har upplevt i modern tid.

Emancipativa värderingar är i mångt och mycket en förutsättning för självständigt tänkande och öppenhet för nya impulser och idéer. De blir på så vis också en förutsättning för kreativitet och innovation.^[6] Detta är centralt i ett kunskapssamhälle som Sverige där framtidsutsikterna till stor del bestäms av invånarnas förmåga att bidra till näringslivets, forskningens och samhällslivets krav på nytänkande och förändring.

Utvecklingen mot mer individorienterade värderingar har också skapat ett växande fokus på lycka, livskvalitet och självförverkligande, framför allt i den rika delen av världen. Detta har bidragit till en ökad efterfrågan på upplevelser, identitetsmarkörer och hållbarhet under de senaste årtiondena. Resultatet har varit en ökad konsumtion av bland annat resor, välbefinnande, kulturliv, smakupplevelser, statusprodukter samt ekologiska och miljömarta lösningar och produkter.

Värderingar i Sverige och Skåne

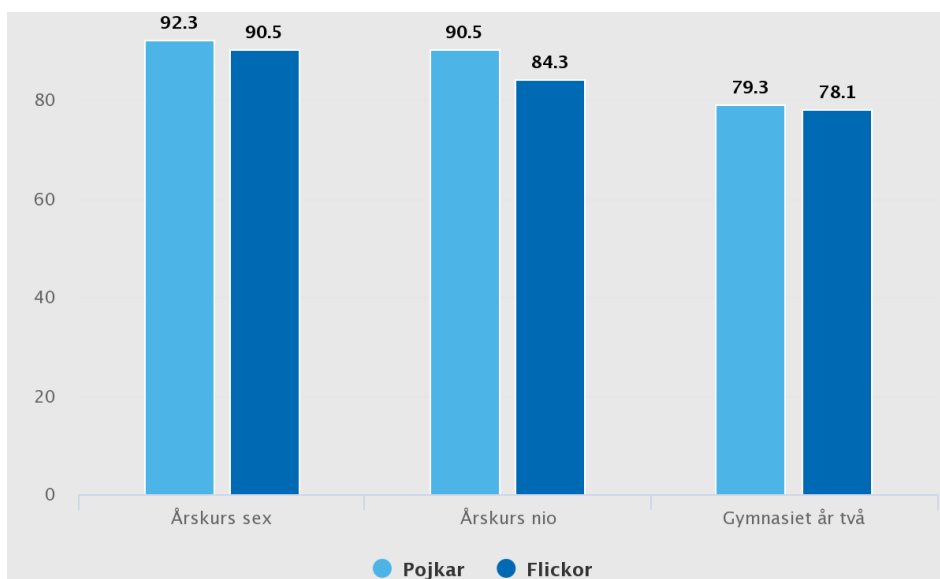
Sverige utmärker sig i internationell jämförelse med att ha världens mest avvikande värderingar: enligt WVS har svenskarna de starkaste emancipativa värderingarna, med den mest positiva synen på sådant som valfrihet och jämställdhet i världen. Sverige är också det näst minst religiösa landet efter Japan. Den snabba befolkningsökningen i fattigare länder har emellertid inneburit att länder som Sverige med tydligt sekulära värderingar, står för en allt mindre andel av jordens invånare.^[7]

Enligt Kairos Future har det skett en betydande förändring av svenska ungdomars värderingar i mer värdekonserverativ riktning under senare år. Samma utveckling kan spåras även i andra länder i Västvärlden.^[8] Förklaringar som lyfts fram bottnar bland annat ungdomarnas upplevelser av finanskrisen och en dubbel påverkan av globaliseringen. Ungdomar exponeras idag för ett antal ödesfrågor som är svåra för de styrande att hantera så som klimatförändring och global orättvisa. Detta kan vara förklaringen för att stödet för demokrati, som tidigare varit starkt, börjat minska bland yngre svenskar. I åldersgruppen 18-29 menar 30 % att det vore bra om Sverige styrdes av en stark ledare snarare än demokratiskt vald regering och riksdag.^[9]

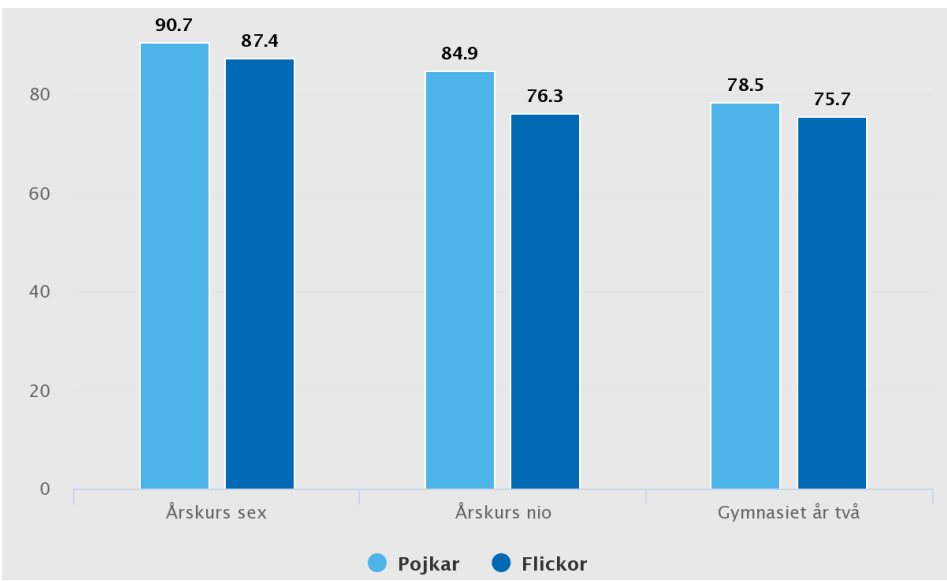
En annan förändring är den gällande barn och ungdomars tro på framtiden. I Helsingborg visa Region Skånes undersökning att barn och ungdomars framtidstro minskat mellan 2012 och 2016. Tron på framtiden blir sämre ju äldre ungdomarna blir och flickor har överlag en lägre tro på framtiden än pojkar.^[10]

Som motsats till den dominerande individualiseringen har även rörelser där kollektivet är maktfaktor vuxit fram. En sådan är det globala metoo-upproppet som fått starkt fäste i Sverige där kvinnor inom olika yrkesgrupper tillsammans vittnar om ojämlika förhållanden och trakasserier. Omfattningen av vittnesmålen har internationellt gjort att Sveriges rykte som världens mest jämställda land fått sig en törn.

Figur 1: Andel (%) som ser ljust på sin framtid 2012

Figur 2: Andel (%) som ser ljusst på sin framtid 2016

Källor

- [1] World Values Survey 2016.
- [2] Weltzel, Christian 2014. Freedom Rising. Cambridge.
- [3] Ibid
- [4] Jfr t ex Integrationsverket 2005. Vilka är annorlunda? Om invandrarers möte med svensk kultur, i Integrationsverkets rapportserie 2005:03, Norrköping.
- [5] Weltzel, Christian 2014. Freedom Rising. Cambridge.
- [6] Jfr t ex Florida, Richard 2002. The Rise of the Creative Class.
- [7] Pew Research 2015. The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050
- [8] Kairos Future 2010. Generation Ordning – De framtida konsumenterna.
- [9] Myndighet för samhällsskydd och beredskap 2013. Att navigera i en föränderlig omvärld
- [10] Region Skåne 2016. Hur mår barn och unga i Helsingborg – resultat från folkhälsoenkät Barn och unga i Skåne 2016

Figurer

Figur 1 – Källa: Folkhälsorapport Barn och unga i Skåne 2012
Figur 1 – Källa: Folkhälsorapport Barn och unga i Skåne 2016

Teknikutveckling

Digitalisering och utveckling av ny teknik påverkar företag, organisationer och individer i hela världen, inklusive Sverige och Helsingborg. Utvecklingen förändrar vårt sätt att leva, både i arbetet och på fritiden.

Arbetsmarknaden står inför stora förändringar i takt med att automation och robotisering gör tidigare tjänster överflödiga, samtidigt som det kommer att efterfrågas alltmer specialiserad kompetens och många existerande yrken kommer förändras i grunden. Med ökad användning av digitala lösningar i alla sektorer i samhället så ökar förväntningarna på kommunens tjänster. Samtidigt finns risken för en digital klyfta om inte alternativ finns även för dem som frivilligt eller ofrivilligt inte tar del av den nya tekniken.

Konsekvenser för Helsingborg

I detta avsnitt hittar du konsekvenser som påverkar Helsingborg till följd av teknikutvecklingen. Dessa redovisas tematiskt efter underrubriker. Genom att läsa konsekvenserna får du en bild av teknikutvecklingens effekter. Effekterna kan användas som ett avstamp i verksamhetsplaneringen, där du tittar på hur dessa påverkar just din verksamhet.

En helt ny värld

- Det finns en bred konsensus kring att teknikutvecklingen kommer att driva på och stöpa om stora delar av världen som vi känner till den idag. Fullständig digitalisering gör flöden av information och tjänster enklare och snabbare, med effektivisering och minskade kostnader som följd. Mobil teknik och digitala lösningar har redan gjort det möjligt för företag och organisationer att erbjuda en högre servicenivå än tidigare. Stadens invånare har vant sig vid detta och kommer att kräva alltmer bättre lösningar av samhällsfrågor framöver.
- Nya affärsmodeller baserat på teknikutvecklingen kommer att fortsätta utmana vårt sätt att se på våra behov av varor, tjänster, mobilitet och infrastruktur. Stor tilltro sätts till att ökad användning av så kallade blockkedjor ("Block chains") kan ge ökad transparens för en mängd olika processer i samhället, inklusive kommunala verksamheter. Det återstår dock att omsätta blockkedjornas potential i förankrade praktiska lösningar.
- Med ny teknik och ändrade behov förändras och effektiviseras markanvändningen, för såväl jordbruk, handel, industri och bostäder. Idag ser vi ökat behov av transport och logistik i takt med e-handel och ökad globalisering. Dessa branscher är redan starka i Helsingborg med stora möjligheter att stärkas på grund av det strategiska läget.
- Med en åldrande befolkning skenar utgifterna för hälso- och sjukvård på sikt, uppemot 50 % av BNP. Stora förhoppningar finns på att framsteg inom bioteknik, it och robotteknik på sikt kan sänka kostnaderna och samtidigt ge mer individanpassade lösningar.

Jobben försvinner?

- En accelererande teknikutveckling förväntas innebära ökad automation och robotisering och arbetsmarknaden står inför en revolution när hälften av existerande jobb och arbetsuppgifter kan komma att automatiseras. Tillverkningsindustrin har redan automatiserats till stor del och näst på tur står tjänstesektorn. Det är inte enbart låg-, utan även medel- och höginkomstjobb som påverkas. Yrken inom handel förväntas vara extra utsatta för automatisering, vilket innebär en stor sårbarhet för Helsingborg. Arbetsuppgifter inom vård- och omsorg kan komma att automatiseras även om jobben inom den sektorn inte förväntas försvinna i samma utsträckning.
- Med teknikutvecklingen kommer allt fler hjälpmedel för att effektivisera och maximera nyttjandet av den mänskliga kompetensen till rätt saker. Samtidigt som existerande arbetsuppgifter automatiseras skapar utvecklingen nya tjänster och behov av mänsklig kompetens. Nya former av arbetsuppgifter och yrkeskategorier utvecklas, framförallt för att hantera alltmer komplexa system och arbetsuppgifter.
- Till den ökade automatiseringen kommer en ökad snabbhet och sårbarhet i affärslivet när affärsidéer baserade på teknikutvecklingens nya möjligheter på kort tid kan vända upp och ner på traditionella affärsmodeller och -branscher.

- Automatiseringen och den nya tekniken förändrar relationen arbete-fritid i grunden. Ökade möjligheter till när och var arbete blir utfört suddar ut tidigare tydliga gränser. Samtidigt ökar kraven på effektivitet och produktivitet per timme. På sikt kan detta påverka antalet arbetade timmar per individ.
- Med fler flexibla arbeten, korttidsanställningar och jobb inom delningsekonomin (Uber, AirBnB med flera) förändras den traditionella relationen mellan arbetsgivare och -tagare. Arbetsrätten kan komma att förändras för att inkludera även flexibla och icke-formella anställningsformer. Förändringarna kan få påverkan på skatteunderlaget om nuvarande regler fortsätter att gälla.
- Den förändrade arbetsmarknaden ställer ökade krav på arbetsgivarna. För staden förväntas det innebära nya utmaningar i form av fler korta anställningar, andra anställningsformer och kompetenser som krävs på bredden över förvaltningsgränser.

Kompetensförsörjning i en föränderlig värld

- Teknikutvecklingen ställer stora krav på utbildningssektorn, att utbilda rätt kompetenser för morgondagens arbetsmarknad. Utmaningen står i att anpassa sig till föränderlig och oviss arbetsmarknad med ändrade kompetensbehov, både för unga som ska in på arbetsmarknaden och för äldre som behöver kompetensutvecklas. Även om många arbetsuppgifter automatiseras och artificiell intelligens sprider sig så krävs kompetens för att hantera, anpassa och utveckla tekniken och dess möjligheter.
- När arbetsmarknaden kraftigt förändras, även för kvalificerade yrken, blir förmågan att kunna ställa om och byta karriärväg viktig. De utbildningar som erbjuds behöver vara anpassade till den nya arbetsmarknaden och den kunskap som efterfrågas. Synen på lärandet kommer att förändras, när kompetens snarare kommer att betraktas som en livslång process snarare än något som hanteras under en begränsad period. Möjligheten att kunna lära för livet blir en framgångsfaktor. Både skolan och andra verksamheter i Helsingborg behöver möta denna nya verklighet.

Ökade förväntningar på kommunens tjänster

- En växande spridning och användning av mobil teknik och digitala lösningar gör att helsingborgarna i högre grad än tidigare förväntar sig enkla, omedelbara och situationsanpassade lösningar för deras behov. Det får konsekvenser för upplevelsen av kommunens verksamheter liksom för upplevelsen av hur det är att leva och bo i staden. Det ställer ökade krav på stadens tjänster och produkter. Tillgången till tydlig, uppdaterad och relevant information om barnomsorg, skola, äldreomsorg, sociala frågor, boende och byggande, men även om hur olika handläggnings-, tillstånds- och ansökningsförfaranden är utformade, blir allt viktigare.
- Många av kommunens verksamheter har funnits under lång tid, vilket innebär en kontinuerlig utmaning i att förnya traditionella strukturer och arbetssätt för att spegla samhällsutvecklingen och framtidens krav och förväntningar. För att underlätta användandet av stadens digitala tjänster behöver många system utvecklas och integreras med varandra, både inom och över existerande förvaltningsgränser.
- Ökad tillgång till stora mängder information ("big data") ger möjlighet till att utforma smartare, kundnära tjänster förankrade på människors faktiska val. Samtidigt finns ökade krav på integritetsskydd. En kontinuerlig utmaning kommer att vara att skapa hållbara verifierade certifieringar och trygg kommunikation mellan medborgare och staden.

Håller det?

- Håller upphäusningen kring teknikens möjligheter och kommer vi att se allt implementerat enligt de tidtabeller som anges? Det finns en utbredd tilltro till att framtidens utmaningar kan lösas med hjälp av teknik, både ny och existerande. Samtidigt krävs det i många fall betydande beteendeförändringar och/eller breda överenskommelser för att möjligheterna skall förverkligas. Sett till historisk teknikutveckling kommer implementeringen att ske stötvis och det är svårt att sia om inom vilka områden som det sker en plötslig omstöpning och inom vilka det kommer att dröja längre än förväntat.

- Teknikutvecklingen driver på beroendet av vissa resurser. Redan idag råder det knapphet kring specifika metaller, där efterfrågan kommer att stiga markant snabbare än det existerande utbudet. En ökad konkurrens om resurserna är på sikt ett möjligt hinder för utvecklingen.
- Elanvändningen ökar samtidigt när den digitala infrastrukturen äter upp en större andel av energianvändningen. Regeringen har genom Energiöverenskommelsen 2016 som mål att Sverige senast 2040 använder 100 % förnybar energi, men under en övergångsperiod kommer samhället att fortsätta förlita sig på fossila bränslen i avvaktan på att nya lösningar når större spridning.
- Med fler digitala och uppkopplade tjänster och varor ökar den digitala sårbarheten, både på samhällsnivå och för individen. En förändrad brottslighet, med id-kapning, hackning, övertagande och styrning av saker såväl som tjänster är en trolig konsekvens.

Digital klyfta?

- Trots total bredbandsutvidgning och ökande smartphone-användande så tar inte alla samhällsgrupper del av utvecklingen och de nya möjligheterna. Anledningarna kan vara flera – en ökad kostnad att ta del, okunnighet, ovilja att ta del, språk- och/eller tillgänglighetssvårigheter. De grupper som frivilligt eller ofrivilligt inte tar del av teknikutvecklingen fullt ut riskerar att bli marginaliserade, vilket ger en polariserad utveckling inom samhället baserat på digital inkludering.
- Möjligheterna med den nya tekniken leder till ökade krav och förväntningar på den kommunala servicen. En central utmaning blir att säkra att alla kan ta del av möjligheterna den ger. Med teknikutvecklingen förväntas invånare i större utsträckning själva hitta information och svara på frågor som tidigare skötts i direktkontakt med offentliga myndigheter. Står individen då utanför digitaliseringen ger det sämre service och större marginalisering. Idag uppger 60 % av svenskarna att de känner sig delaktiga i det "nya informations-samhället" – de resterande 40 % gör det inte. Om inte delaktigheten ökar riskerar effektiviteten av satsningar på digitaliseringen bli lidande och följderna bli mer polarisering.

Ändrad relation till omvärlden – och till verkligheten

- De digitala tjänsterna blir fler, bättre anpassade och omedelbart tillgängliga. Detta ger stor påverkan på både vårt arbete och vår fritid, men även hur vi förhåller oss till omvärlden. Digitaliseringen möjliggör större och strukturerade delningsekonomier, både i form av lokala initiativ och globala tjänster. Med fortsatta framsteg inom VR (virtual reality) och AR (augmented reality) kommer radikala förändringar i hur vi använder och relaterar till tekniken, men suddar också ut gränserna mellan den digitala och fysiska världen.
- Involverande teknologier kan förändra inställningen till den fysiska verkligheten. Det kan ge en ökad distans till omvärlden och få tydliga effekter på global såväl som lokal solidaritet med de som individen inte direkt identifierar sig med.

Fördjupning

I detta avsnitt hittar du en fördjupning kring megatrenden, med en historisk bakgrund och en nulägesbild.

Teknikutveckling och arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden påverkas genom en tilltagande automatisering och robotisering av mänskliga arbetsuppgifter. Stiftelsen för strategisk forskning har i en rapport beskrivit hur hälften av alla nuvarande arbeten kan försvinna fram till 2035 till följd av teknikutvecklingen^[1]. Till gengäld förväntas det skapas nya arbetstillfällen inom andra områden. Frågan blir om tillväxten av nya arbeten kommer att ske i samma takt som arbetsplatser försvinner. Omställningen ställer stora krav på utbildningssektorn att utbilda rätt kompetenser för morgondagens arbetsmarknad. Vissa forskare menar att utvecklingen inte nödvändigtvis utgör ett problem med tanke på den krympande arbetsstyrkan i många utvecklade länder, och att utmaningen främst består i att se till att befolkningen får de kompetenser som efterfrågas i framtiden. En annan fråga gäller i vilken grad samhället kommer efterfråga och acceptera automatisering. Redan idag är piloter i det närmaste överflödiga men är flygpassagerarna beredda att låta datorn helt ersätta piloterna?

Teknikutveckling inom hälso- och sjukvårdssektorn

Hälso- och sjukvården i hela världen brottas i dag med långsiktigt stora kostnadsökningar. Det beror dels på åldrande befolkningar och fler och dyrare behandlingsmöjligheter, men kanske i ännu högre grad på en låg produktivitetsutveckling jämfört med andra sektorer.^[2] En del forskare menar därför att utgifterna till hälso- och sjukvården på lång sikt kommer att sluka mer än hälften av bruttonationalprodukten.

Framsteg inom bioteknik, it och robotteknik skulle kunna ändra på detta. Exempel är utvecklingen av internetbaserade vårdcentraler, intelligenta expertsystem och robotar som på olika sätt kan bidra till att rationalisera arbetet inom hälso- och sjukvården. Mycket tyder på att tekniken kommer att göra det möjligt att individualisera diagnostik, behandling och uppföljning på ett helt annat sätt än i dag. Samtidigt förväntas hälso- och sjukvårdens fokus flytta från behandling till förebyggande.

Teknikutveckling, mobilitet och kommunikation

Mobiliteten och transportbehovet ökar. Utvecklingen inom material och it gör det möjligt att skapa nya fordon som bättre uppfyller individers, företags och myndigheters krav på snabba, enkla, billiga och miljövänliga transporter. Effektivare och billigare batterier gör det möjligt att köra längre på el, samtidigt som fullständigt självkörande bilar kommer närmare produktion för massmarknaden. Tekniken har gjort det möjligt att skapa nya affärsmodeller som utmanar vårt sätt att se på mobilitet.

Teknikutvecklingen bidrar till nya lösningar och förändrade metoder men har också en direkt påverkan på vårt sätt att leva och förhålla oss till omvärlden. Det gäller framför allt den snabba utvecklingen av internet och mobil kommunikation under de senaste årtiondena. Framstegen inom IT har varit så stora att knappast någon del av människors vardag är opåverkad. Den ökade användningen av mobil teknik innebär att fler produkter och tjänster blir omedelbart tillgängliga, lättare att använda och bättre anpassade efter den situation människor befinner sig i. Det driver på efterfrågan och utvecklingen av nya produkter och tjänster som minskar friktionen i vardagen och gör livet lättare. Resultatet är ökade förväntningar på god service och enkel behovstillfredsställelse bland kunder och användare.^[3]

Teknikutvecklingen i Sverige och Skåne

Sverige har under många år varit ett av de länder i världen som lägger störst andel av bruttonationalprodukten (BNP) på forskning och utveckling. I början av 2000-talet låg Sverige på andra plats i världsrankingen med 3,9 procent av BNP, men har sedan succesivt tappat placeringar och låg 2015 på femte plats med 3,3 procent av BNP. Sverige är dock fortfarande det land i EU som lägger störst andel av bruttonationalprodukten (BNP) på forskning och utveckling.^[4]

Störst satsningar inom landet görs i Stockholmsregionen, därefter kommer Västra Götalandsregionen och Skåne. I Skåne är mycket av satsningarna koncentrerat till Lunds universitet samt medicinalindustrin och it-klustret i sydväst. Detta har resulterat i många tekniska innovationer som under årens lopp haft stor betydelse för företag i Skåne och Helsingborg. ESS och Max IV är investeringar som förväntas få stor betydelsen för materialforskningen och utvecklingen av ny teknik på området.

Kommuner och landsting står för knappt 2 % av rikets utgifter för forskning och utveckling. Skånska kommuner och landsting lägger mer pengar på forskning och utveckling i jämförelse med andra storstads-län.^[5]

I dag får ny teknik snabbt stor global spridning. Sverige och Helsingborg påverkas därför mer av teknikutvecklingen i omvärlden än av den som sker lokalt.

Tips! Mer om teknikutveckling utifrån ett Helsingborgsperspektiv kan du få genom att följa Joakim Jardenbergs (tidigare Helsingborgs stad) dagliga podd #ensakidag.

Källor

[1] Stiftelsen för strategisk forskning 2014. Vartannat jobb automatiseras inom 20 år

[2] Erixon, Fredrik & Erik van der Marel: "What Is Driving the Rise in Healthcare Expenditures? An Inquiry into the Nature and Causes of the Cost Disease", ECIPE Working Paper no. 05/2011.

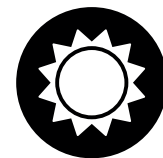
[3] CIFS & Ericsson ConsumerLab. 2012. In-line Shopping.

[4] OECD 2017. Gross domestic spending on R&D.

[5] SCB 2017 Utgifter för egen FoU, mnkr efter region, sektor och vartannat år

Klimat- och miljöförändringar

Under de senaste årtiondena har allt mer uppmärksamhet riktats mot frågor om klimatförändring, miljöförstöring, minskad biologisk mångfald och överutnyttjande av naturresurser. Gemensamt för dessa är att de påverkar tillgången på vatten, mat och livsmiljöer för människor och djur världen över. Liksom de övriga megatrenderna är utmaningarna globala men effekterna kan se väldigt olika ut på lokal nivå. Parallellt med stora övergripande frågor som resursanvändning behövs det arbete med konkreta frågor som försämrad närmiljö och vattenförsörjning.

På längre sikt påverkas människor av utvecklingen oavsett var de befinner sig. Helsingborg påverkas idag till stor del indirekt av klimatförändringarna, men det behövs redan idag en beredskap för en mer direkt påverkan.

Konsekvenser för Helsingborg

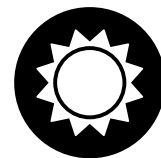
I detta avsnitt hittar du konsekvenser som påverkar Helsingborg till följd av klimat- och miljöförändringar. Dessa redovisas tematiskt efter underrubriker. Genom att läsa konsekvenserna får du en bild av klimat- och miljöförändringarnas effekter. Effekterna kan användas som ett avstamp i verksamhetsplaneringen, där du tittar på hur dessa påverkar just din verksamhet.

Det globala påverkar det lokala

- De globala konsekvenserna av ett försämrat klimat påverkar oss indirekt och är svåra att förutsäga precist. Konflikter och förändrade livsvillkor i klimatförändringarnas spår leder till ökade migrationsströmmar globalt, alltmedan Sverige är ett land som förväntas påverkas mindre än majoriteten av världens länder.
- Vår livsmedelsförsörjning förändras då klimatet ändrar förutsättningarna globalt. Sverige är idag importberoende och mycket av det livsmedel som importeras kan komma att behövas på annat håll, samtidigt som förutsättningarna för odling lokalt förändras. Odlingssäsongen i närområdet förlängs och ger möjlighet till fler grödor än i dagsläget och en medföljande ändrad värdering av hur vi använder mark kan leda till att jordbruk uppvärderas i förhållande till annan användning.
- De exakta globala konsekvenserna av ökad användning av kemikalier och internationella utsläpp från vår konsumtion är svåra att förutsäga. Fler och fler är överens om att hur vi lever lokalt leder till negativa konsekvenser på andra platser i världen. Det kan handla om vår förbrukning av sällsynta jordartsmetaller, palmolja eller fossila bränslen. Sett till stadens ekologiska fotavtryck använder vi mer av jordens resurser än vad som är hållbart och rättvist ur ett globalt perspektiv.
- Internationella ramavtal kring klimatförändringarna påverkar Sveriges ansvarsförmåga för global miljö- och klimatpolitik. Sverige har idag en framskjuten plats inom området, samtidigt som vårt globala avtryck är fortsatt stort per invånare. Framtida scenarion kan innehålla både att fler länder tar större ansvar respektive att alltfler backar ur sina åtaganden. Hur Sverige och EU ställer sig till detta får tydliga lokala effekter utifrån det uppdrag och juridiska ramverk staden verkar inom.
- Om man på global nivå misslyckas med att bromsa klimatförändringarna i tid ("mitigation") och istället accepterar ett förändrat klimat med stora systemförändringarna tvingas vi att anpassa oss ("adaptation") till en betydligt högre kostnad än om de kan förhindras. På global nivå ser det trots lokala framsteg i dagsläget svårt ut att bryta den negativa utvecklingen, och anhängarna till adaptation blir alltfler.

Helhetssyn kring resursanvändning och miljöpåverkan

- I dag finns en bred medvetenhet om betydelsen av att ekosystemen är i balans. Miljö och klimatförändringar har under lång tid påverkat jordens ekosystem. Flera miljöproblem har nått gränsen för vad forskarna tror att jorden klarar av. Bortom gränsvärderna har naturen mycket svårare att återhämta sig och fler negativa konsekvenser kan uppstå. Detta gör det viktigt med en helhetssyn och riskbedömning av miljöpåverkan.

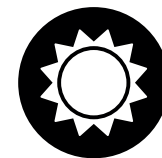
- Nya sätt att producera varor och ett förändrat konsumtionsmönster kan komma att minska trycket på ekosystemen. I dagsläget ses dock en hög och förväntad ökad användning av ändliga resurser, såsom specifika metaller, leda till ökat behov av återvinning och initiativ för omställning till cirkulär ekonomi på både global och lokal nivå. Trenden går mot ett tydligare producentansvar parallellt med en frivillig omställning till hållbara livscyklar av produkter och tjänster utifrån kundefterfrågan. Tjänster byggda på delningsekonomi kommer troligen att öka för att använda resurser mer effektivt.
- För att minimera miljöpåverkan behövs en värdering av hur resurser i samhället används bäst och optimera verksamheter därefter. Exempel kan vara närodlad mat, minskade och effektiviserade transporter och drivmedelsblandningar, resepolitics och energiförbrukning i verksamhetslokaler.
- När traditionella mål och strukturer krockar med framåtsyftande visioner och handlingsplaner, kan många organisationer uppleva målkonflikter på olika nivåer. Att kontinuerligt omvärdera de egna prioriteringarna inom organisationen, samtidigt som trycket utifrån och kunder allt mer efterfrågar hållbarhet, kan bli konfliktfyllt. Samhällstrenden och debattklimatet går tydligt mot ökad miljömedvetenhet och hållbarhet. På individnivå pågår en långsiktig övergång mot att leva som man lär.

Närmiljön påverkas

- När ekosystemen utsätts för alltför hårt tryck leder det till att lokala livsmiljöer försämras, ökad risk för sjukdomar och minskad biologisk mångfald. Tydliga lokala konsekvenser för miljön är bland annat att jordbruk, industri och trafik bidrar till att vatten- och luftkvaliteten försämras, vilket i längden kan påverka folkhälsan negativt. Varningstecken finns kring ökad förekomst av farliga kemikalier och gifter i vår vardag, inklusive i livsmedel, och hur detta påverkar på sikt.
- Övergödning och försurning av sjöar och hav påverkar livet i haven och därmed även fiskenäringen. Ökad koldioxidhalt i luften tas upp av vattendrag, samtidigt som ökade skyfall förorenar marken då allt vatten inte kan tas upp. Det påverkar möjligheterna till tjänligt badvatten, vilket är viktigt både för turismen men inte minst för befolkningens rekreation och livskvalitet.
- En minskad tillgång till färskvatten och lågt grundvatten leder till en ökad konkurrens om befintliga källor mellan olika intressen i form av befolkning, näringsliv och jordbruk. På sikt kan konkurrensen komma att bli mellankommunal, där Helsingborg idag är beroende av färskvattenleverans utifrån. Ökad konkurrens kan leda till högre kostnader och/eller minskad tillgång.
- Idag har centrala delarna av många städer dålig luft och krav på bättre luftkvalitet påverkar användning av fossila bränslen, dubbdäck, färjetrafik, logistik med mera. Den ökade användningen av dieselmotorer i trafiken har gett ökad hälsopåverkan, men användningen av diesel som bränsle förväntas minska på sikt. Batteridriften av färjetrafiken är positiv för luftkvaliteten, medan den mängd lastbilar som trafikerar sträckan ger ett stort avtryck i form av utsläpp.

Planeringen av staden

- I planeringen av staden finns det mycket att ta i beaktande vid beslut för att säkra en utveckling mot en balanserad stad. Långsiktiga och kortsiktiga behov behöver tillgodoses samtidigt. En ökande befolkning ställer stora krav på kostnadseffektivt bostadsbyggande som balanseras mot högt ställda miljökrav och klimatanpassade åtgärder. Frågan om hur kommunens mark används på bästa sätt ger behov av prioriteringar där jordbruksmark, stadsodling, industritomter, bostäder, rekreationsområden, infrastruktur med flera ställs gentemot varandra.
- Framtida stadsplanering måste ta hänsyn till oväntade skyfall och översvämningar. Plötslig eller över tid ökad nederbörd ställer krav på anpassning av infrastruktur, byggnation och avrinning. En gradvis havsnivåhöjning och tillfälligt höga vattenstånd vid stormar ökar behovet av högre beredskap. Detta påverkar Helsingborg som kustnära kommun extra mycket, med hög risk för innerstan, nybyggena i H+ och centralstationen, men även landsbygden innanför landborgen.

- Klimatförändringarna medför ett ökat tryck på åtgärder för minskade utsläpp av växthusgaser. En stor utmaning är att på sikt ställa om mot ett fossilfritt trafiksystem. Kommunikationer och kollektivtrafik är en viktig del av detta, men även attitydförändring och underlättande i invånarnas vardag. En omställning mot mer och mer lokal energiproduktion, ett långsiktigt åtagande kring implementering av ny teknik, underlättande av individers deltagande och arbete med förändrad attityd till placering av till exempel vindkraftverk och solceller kan bli nödvändig.
- Sektorer med hög miljöpåverkan idag inkluderar logistik och transport, som är starka i Helsingborg och förväntas öka i takt med ökad e-handel och fortsatt globalisering. Samtidigt med de utmaningar som detta innebär finns det stora möjligheter för staden att profilera sig inom miljöteknik, där det redan idag finns flera bolag.

Fördjupning

I detta avsnitt hittar du en fördjupning kring megatrenden, med en historisk bakgrund och en nulägesbild.

Det är möjligt att stoppa klimat- och miljöförändringar, men svårare och dyrare ju längre vi väntar

Den enskilt största utmaningen är sannolikt de klimatförändringar som orsakats av människor.^[1] Under lång tid har det förekommit en diskussion om vad som är det mest kostnadseffektiva sättet att angripa klimatförändringarna. Ska utsläppen minskas och därmed klimatförändringarna (mitigation) eller ska man fokusera på att anpassa sig till vad som anses vara oundvikliga effekter av ett förändrat klimat (adaptation). Den rapport som fått störst genomslag i debatten är den brittiske ekonomen Nicolas Sterns rapport^[2] som menar att de insatser som krävs idag för att stoppa en nivå på 5 graders medeltemperaturhöjning är mycket mindre kostsamma än de som behöver läggas på att anpassa till konsekvenserna av en sådan temperaturhöjning.

Om världen misslyckas med att genomföra väsentliga begränsningar i utsläppen av växthusgaser inom de kommande årtionena förväntas genomsnittstemperaturen på jorden att stiga med cirka 4 grader fram till 2100. De exakta effekterna av detta är svåra att förutsäga men det är tydligt att det kommer att förändra villkoren för livet på jorden i grunden.^[3] Risker är stor att utvecklingen blir självförstärkande och därmed omöjlig att kontrollera. Det är osäkert om världens länder kommer att genomföra nödvändiga reformer i tillräcklig omfattning och hastighet.

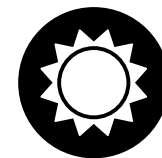
Målet att hålla temperaturökningen under 2 grader fram till århundradeskiftet kan uppnås enligt FN:s klimatpanel IPCC.

Åtgärder som kan begränsa koncentrationen av växthusgaser i atmosfären till 450 miljondelar (ppm) fram till 2100 skulle kosta cirka 1 procent av världens samlade årliga konsumtion. I detta är produktionsbortfall relaterat till klimatförändringen inte inräknat. De nuvarande globala förpliktelseerna pekar emellertid mot att ytterligare nödvändiga åtgärder kan sättas in tidigast efter 2030. Det innebär stora kostnadsökningar för att kunna uppnå målet och ökade negativa konsekvenser av klimatförändringen, som i många fall kan vara omöjliga att vrida tillbaka när de väl skett. Den positiva stämning som rådde i samband med att Parisavtalet skrevs under av såväl USA, EU och Kina har dessutom kommit av sig efter att Trump tillträtt som president.^[4]

USAs inställning till klimatförändringen är inte ensidig, en nyligen publicerad rapport av statliga U.S Global Change Research Program klagör, tvärtom vad Trump antytt, att det är människan som orsakar klimatförändringen.^[5]

Effekter av klimat- och miljöförändringarna märks redan idag

Enligt FN:s klimatpanel har klimatförändringen orsakat höjda havsnivåer, torra, värmeböljor och extremväder världen över, med stora följder för jordens ekosystem såsom fler skogsbränder, minskad biologisk mångfald och en ökad spridning av infektionssjukdomar. Lantbruket är en av de sektorer som påverkats mest och som kommer att uppleva växande utmaningar i framtiden. Högre medeltemperaturer innebär förändrade regnmängder, större

variation i temperatur och förändrad tillgång på vatten. Enligt FN:s klimatpanel kommer produktiviteten i lantbruket på många håll att minska under de kommande årtiondena, medan jordens befolkning väntas öka till närmare 10 miljarder fram till 2050. Ett ökat välstånd i många utvecklingsländer innebär att efterfrågan på livsmedel ökar med 60 procent under perioden enligt uppskattningar från FN:s livsmedelsorganisation FAO.^[6]

Även om livsmedelsproduktionen i dagsläget täcker mänsklighetens behov går det redan att hitta exempel på konsekvenser av klimatförändringen. Det gäller till exempel torkan i Syrien mellan 2007 och 2010 som var den svåraste som registrerats. Den ledde inte till brist på livsmedel men tvingade många människor i lantbruksområden att flytta till städerna i jakten på arbete. Utvecklingen ökade de sociala spänningarna mellan olika befolkningsgrupper och bidrog sannolikt till de konflikter som blossade upp under den arabiska våren 2011 och som fortfarande pågår, enligt amerikanska forskare.^[7] Oroligheterna på många platser i Mellanöstern sammanföll med en kraftig prisökning på livsmedel som många fattiga i de växande städerna hade svårt att klara.

Trycket på miljön ökar genom miljöförstöring och ett överutnyttjande av naturresurser. Lokala livsmiljöer försämras eller förstörs, luftkvaliteten påverkas och mark och vatten förgiftas. Det kan handla om försämrad livskvalitet, ökad risk för sjukdomar, lägre ekonomisk tillväxt, lägre avkastning i lantbruket och minskad biologisk mångfald. Överutnyttjandet av naturresurser till lands och till havs förstör biotoper och rubbar ekosystem samtidigt som kommande generationer berövas möjligheter som i dag tas för givna.

Kan teknikutvecklingen vara räddningen?

Utvecklingen har förvärrats av den snabba ekonomiska utvecklingen i världen under de senaste årtiondena. Samtidigt har forskare påvisat ett samband mellan materiellt välstånd och intresset för miljöfrågor. Till exempel visade statsvetaren Ronald Inglehart redan på 1970-talet hur miljöengagemanget i Västeuropa växte i takt med att befolkningen fick det allt bättre ställt.^[8] Denna tanke har sedan nått stor internationell spridning. En utmaning är att miljöhänsynen ofta trängs undan av ekonomiska hänsyn, vilket historiskt sett har blivit tydligt i tider med svag tillväxt. Statistik från Eurostat visar att satsningarna på miljö- och klimatåtgärder i EU inte har påverkats lika mycket av finanskrisen och dess efterdyningar som kanske kunde ha befarats.^[9]

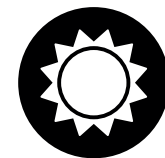
Teknikoptimister menar att pengar till miljöteknik kan lösa de stora utmaningarna medan andra betonar att beteendeförändringar är minst lika viktiga som ny teknik.

Att säkra tillgången till mat och vatten är en central global utmaning

Stockholm Resilience Center studerar konsekvenserna av mänskligt aktivitet på jorden utifrån ett systemperspektiv, det vill säga genom att sätta upp gränser för vad planeten tål (planetary boundaries).^[10] Deras studier pekar på att mänskligheten redan utsätter jordens ekosystem och livsmiljöer för mer än de kan tåla på ett antal områden. Detta anses som särskilt allvarligt, på linje med klimatförändring, då det anses kunna medföra permanenta förändringar i villkoren för livet på jorden. Ett annat fokusområde är de ohållbara utsläppen av kväve- och fosforföreningar, som bidrar till övergödningen av sjöar och inlandsvatten. Omvandlingen av naturområden till jordbruksland och utarmningen av lantbruksjord är ytterligare ett allvarligt hot mot biologisk mångfald och människans möjlighet att säkra goda livsvillkor för framtida generationer.

En global utmaning är att säkra den långsiktiga försörjningen av mat och vatten. En förutsättning för livsmedelsförsörjning är tillgången till rent vatten i lantbruket. I flera av världens största livsmedelsproducenter är mycket av produktionen beroende av konstbevattning. Det gäller inte minst Kina och Indien, där mer än en tredjedel av jordens befolkning bor.

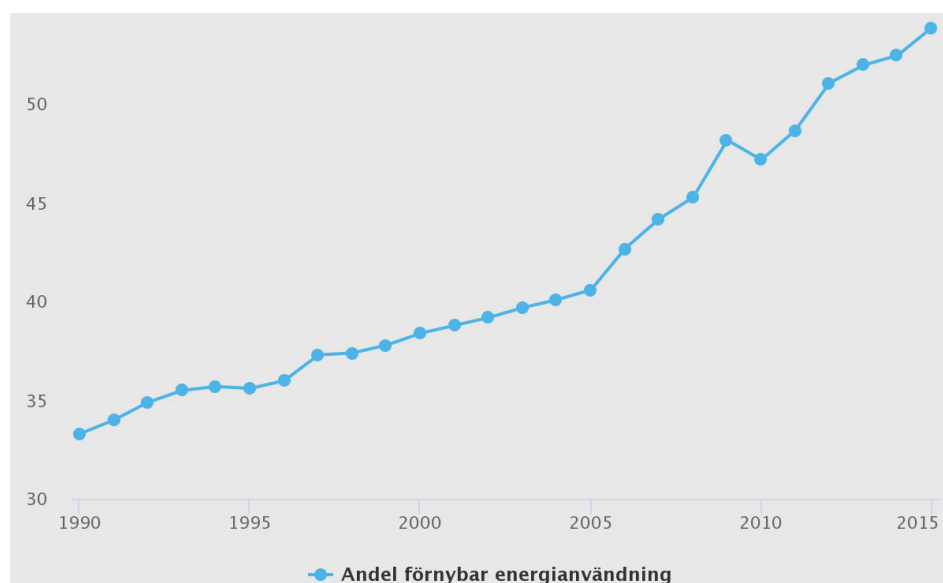
Kemiska föreningar från industrin, lantbruket och hushållen följer med ut i vattendrag och avlopp. De sprids sedan i världshaven och ökar mängden miljögifter som PCB, dioxin och kvicksilver i fisk och andra havslevande djur. Även om utsläppen är lokala innebär spridningen ofta att människor på hela jorden på sikt riskerar att drabbas direkt eller indirekt av konsekvenserna. Det samma gäller olika typer av luftföroreningar.

I Sverige vaknade miljödebatten på allvar under 1970-talet i samband med BT Kemi-skandalen, som startade en politisk diskussion om behovet av att ta miljöfrågor på allvar. Sedan dess har medvetenheten om betydelsen av att ta hänsyn till miljön ökat dramatiskt på en lång rad områden.

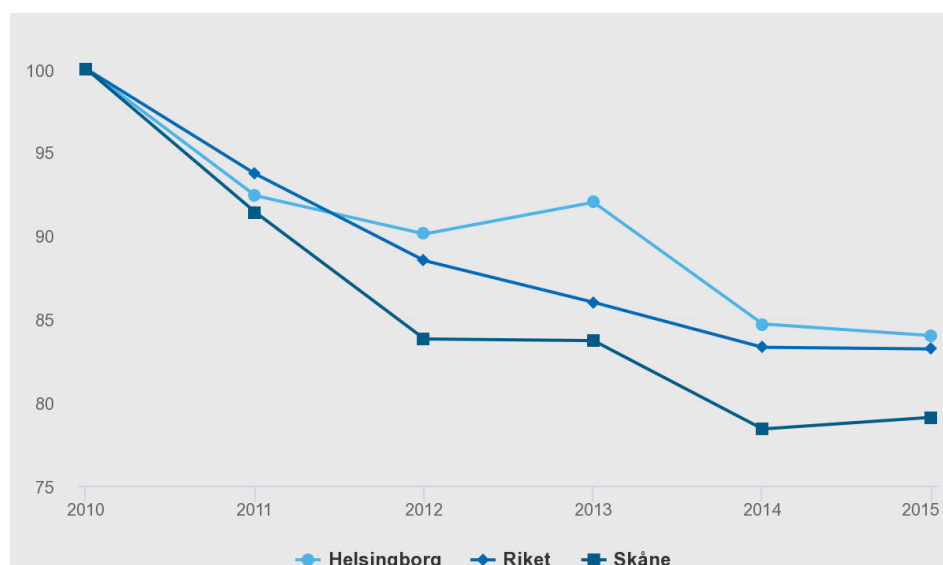
I dag finns en bred medvetenhet om betydelsen av att ekosystemen är i balans. Fokus har varit på effekterna av övergödningen från lantbruket och försurningen av mark och vatten på grund av utsläpp från fabriker och fordon. Det finns en bred politisk enighet om att biologisk mångfald ska bevaras och användas på ett hållbart sätt. Människors hälsa prioriteras högre än tidigare och spridningen av miljöfarliga och sjukdomsframkallande ämnen begränsas i större omfattning. Fokus har ökat på en effektiv hushållning av naturresurser, bland annat genom återvinning av hushållsavfall. Andelen förnybar energi har ökat, energianvändningen har effektiviserats och miljön påverkas mindre.

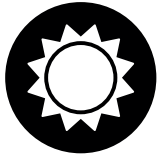
Figur 1: Användning (%) av förnybara energikällor i Sverige 1990-2015

Numera bestäms mycket av miljöpolitiken inom ramen för EU och i andra internationella samarbetsorgan. Samtidigt har svenska staten och kommunerna stora möjligheter att påverka och utforma genomförandet av de miljömål som förhandlas fram.

Figur 2: Indexutveckling av växthusgaser CO2 ekvivalenter per år

Sverige har än så länge bara påverkats marginellt av den globala klimatförändringen jämfört med andra miljöproblem. Det råder fortfarande en viss osäkerhet om till exempel det ökade antalet milda vintrar under senare år verkligen beror på klimatförändring eller om det fortfarande mest rör sig om naturliga variationer.^[11] Däremot går det att konstatera att det har varit betydligt varmare än normalt sedan mitten av 1980-talet och att Sverige bland annat har drabbats av ovanligt många skyfall och översvämningar. Förväntningen är att extremväder kommer att bli allt vanligare i takt med att klimatförändringen blir mer påtaglig.

Tips! Mer om klimat och miljö i Helsingborg hittar du i uppföljningen av Livskvalitetsprogrammet som du når via länklistan under Helsingborg idag

Källor

- [1] Se text IPCC 2014. Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.
- [2] Sternrapporten – en genomgripande analys av klimatförändringarnas ekonomi, <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5711-1.pdf>
- [3] IPCC 2014. Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.
- [4] Donald Trump on Climate Change in 20 quotes
- [5] US Global Change Research Program 2017
- [6] FAO, Global agriculture towards 2050
- [7] Kelley, Colin P et al. Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought, in PNAS, 17 mars 2015 vol. 112 no. 11 och New York Times, 2 mars 2015.
- [8] Inglehart, Ronald 1971. The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies i The American Political Science Review Vol. 65, No. 4 (Dec., 1971), s 991-1017
- [9] Eurostat 2015. Environmental protection expenditure.
- [10] Stockholm Resilience Center 2015. Planetary Boundaries 2.0 – new and improved.
- [11] SMHI 2015. Klimatförändringarna märks redan idag.

Figurer

Figur 1 – Källa: Energimyndigheten 2018

Figur 2 – Källa: Nationella emissionsdatabasen, Dataleverantör: SMED (Svenska MiljöEmissionsData) ett samarbete mellan IVL (IVL Svenska Miljöinstitutet), SCB (Statistiska Centralbyrån), SLU (Sveriges Lantbruks Universitet) och SMHI. <http://extra.lansstyrelsen.se/rus/Sv/statistik-och-data/nationell-emissionsdatabas/Pages/default.aspx>